

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Maroš Šandor

**Přístupy ke vzdělávání dětí romské národnostní menšiny
v České republice**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Dluhošová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2016-2017

BACHELOR THESIS

Maroš Šandor

**Approaches to education of children of the Roma minority
in the Czech Republic**

Prague 2017

The Bachelor Work Supervisor:

Mgr. Jana Dluhošová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autora

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Janě Dluhošové za vedení mé bakalářské práce a Mgr. Lukášovi Houdkovi, Mgr. Ivaně Fejkové a zaměstnancům Romského muzea v Brně za odbornou pomoc při psaní bakalářské práce.

Anotace

V této bakalářské práci se zabývám historií a vzděláváním dětí romského etnika v České Republice. Jejich přístupem ke vzdělávání a dalšími možnostmi uplatnění romských dětí na poli vzdělávání. Dále se zaměřuji na inkluzivní vzdělávání se specifickým zaměřením na problematiku integrace romského etnika.

Klíčová slova

Alternativa, handicap, historie, inkluze, odlišnost, multikultura, Romové, segregace, tradice, vyloučení, vzdělávání

Annotation

In this thesis I deal with the history and education of children of Roma minority in the Czech Republic. Their access to education and other opportunities application of Roma children in the education field. I will focus on inclusive education. To what extent can integrate children of Roma ethnicity.

Keywords

Alternative, difference, education, exclusion, handicap, history, inclusion, multikulture, Roma, segregation, tradition.

1	ÚVOD.....	9
	TEORETICKÁ ČÁST.....	11
2	ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE	11
2.1	Původ Romů	13
2.2	Historie romského etnika v Českých zemích do roku 1945	14
2.3	Romové v poválečné době po současnost.....	17
2.4	Pojetí tradic a hodnot v romské kultuře	20
2.5	Romská národnostní menšina v české republice	22
3	VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	26
3.1	Počátky vzdělávání Romů	30
3.2	Vzdělávání Romů ve 20. století.....	31
3.3	Vzdělávání Romů ve 21. století.....	36
4	VYLOUČENÉ LOKALITY	41
4.1	Základní školy ve vyloučených lokalitách.....	44
5	ALTERNATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	49
5.1	sociokulturní handicap romských dětí	53
5.2	Asistent pedagoga	54
5.3	Neformální vzdělávání.....	57
	PRAKTICKÁ ČÁST	61
6	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	61
6.1	METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	61
6.2	Cíle a hypotézy	61
6.3	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	63
6.4	CHARAKTERISTIKA VZORKU RESPONDENTU	63
6.5	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	64
6.6	Ověření hypotéz.....	84
7	ZÁVĚR	86
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	88
	SEZNAM ZKRATEK	93

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	94
SEZNAM PŘÍLOH.....	97

1 ÚVOD

Motto:

„Manuš nane ňikda dost god'aver – sajekh hin te sikh'ol.

Člověk není nikdy dost moudrý – stále je čemu se učit.“¹

Tato bakalářská práce se zabývá přístupy ke vzdělávání dětí romské národnosti menšiny v České republice. Téma bakalářské práce jsem si vybral, protože je mi velmi blízké. Sám jsem Rom a mé vzdělávání nebylo nikterak jednoduché. Na základní škole jsem byl outsider. Škola mě nebavila, učitel měl jen své oblíbence a o mě nejevil zájem. Moji rodiče nemají žádné školy. Oba dva se po skončení základní školy zapojili do pracovního procesu. Můj otec mi vybral učiliště. Po základní škole jsem nastoupil k profesní přípravě na učební obor zámečník. Při svém vzdělávání jsem měl velké problémy s učením, ale i s učiteli a spolužáky, neboť většina z nich byli příznivci neonacistů. Pamatuji se, že můj třídní učitel mi ve třetím ročníku řekl, že mě nesnáší pro můj původ. To mě přesvědčilo k tomu, že učební obor dodělám za každou cenu. Po letech, kdy jsem nastoupil do školství, jako romský asistent jsem se rozhodl dodělat si maturitu. Tam jsem poznal učitele, kteří mě ovlivnili. Nebyl jsem pro ně Rom, ale student. Pod jejich vedením jsem poprvé získal vyznamenání na vysvědčení. Poprvé jsem byl „šprtem“ a byl jsem na to hrdý.

Během své praxe romského asistenta jsem pracoval s mnoha romskými žáky. Některé se mi podařilo přesvědčit, aby pokračovali ve studiu na učilišti nebo na střední škole. Dokonce se několik mých romských žáků chystá ke studiu na vysoké škole. Ze svého pohledu mohu říci, že mé působení bylo pozitivní, neboť se mi podařilo přimět děti ke studiu a zvýšit jejich šance na uplatnění ve společnosti.

Tato práce je rozdělena do dvou částí a to na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce se budu zabývat romskou menšinou od příchodu na naše území. Historií Romů, tradicemi, kulturou a odlišností. Zaměřím se na počátky vzdělávání romské menšiny do současnosti.

¹ BANDYOVÁ, M. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Godaver lava phure Romendar: Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2. s. 28-29

Pokusím se nastínit současné problémy omské komunity a dítěte při vzdělávání a možné alternativy vzdělávání. Dále se budu popisovat podpůrné prostředky při vzdělávání dětí a to je asistent pedagoga a inkluzivní vzdělávání.

V praktické část je věnována samotnému výzkumu, jehož cílem je zjistit, jaké jsou přístupy ke vzdělávání romské mládeže. Jaké mají podmínky při svém vzdělávání v rodině a v samotné škole.

Dále budu zkoumat, jak jim škola pomůže (pomohla) k dosažení jejich cíle. Mojí výzkumnou skupinou jsou žáci na základních školách v Obrnicích, v Chanově, Nymburce na střední škole gastronomické a gymnáziu v Mostě, dále na vyšší odborné škole a vysoké škole. Mezi své respondenty jsem zařadil i studenty kombinovaných studií, abych mohl porovnat podmínky vzdělávání před rokem 1989 a v současnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

2 ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE

Romská menšina je přibližně šestou největší menšinou žijící na našem území. Již za první republiky byli oficiálně uznáni za svébytnou národnostní menšinu, ale na jejich kočovný způsob života bylo nahlíženo jako na překážku v integraci. V období socialismu o svou etnicitu přišli. Byli označeni jako „Občané Cikánské národnosti.“ Etnickou menšinou se stali znovu v devadesátých letech.

Při posledním sčítání lidu se k romské národnosti přihlásilo 12953 příslušníků. Z toho se přihlásilo 5135 obyvatel jen k romské národnosti a zbytek mimo jiné zvolilo kombinaci romské národnosti a jiné a národnosti. Například slovensko-romská, česko-romská, rumunsko-romská nebo dokonce i vietnamsko-romská.²

Neoficiální počet je mnohem vyšší. Předpokládá se, že na našem území žije 150 000 až 200 000 Romů. Proč se přihlásilo k romské národnosti tak málo lidí? Mnoho Romů má strach před možnou diskriminací v zaměstnání, na úřadech v životě. Většina Romů se hlásí ke slovenské, české nebo maďarské národnosti.

Romové patří mezi nejchudší obyvatele naší země. Mnoho jich žije ve vyloučených oblastech. Předpokládá se, že ve vyloučených oblastech žije okolo 80 000 lidí nejen romského původu. Jedná se přibližně o 600 oblastí v celé České republice.³

Romové patří mezi obyvatele s nízkým vzděláním nebo nemají vzdělání vůbec. To se odráží v jejich životě, neboť většina jich nemůže najít práci nebo práci nehledá. Romové, kteří chtějí pracovat narážejí na mnoho překážek. Jedním důvodem je jejich původ. Mnoho zaměstnavatelů nechce zaměstnat Roma. Najdou se tací, který je zaměstnají bez řádné pracovní smlouvy či dohody, aby za ně nemuseli odvádět státu povinné příspěvky. To vidí i jejich děti, které jsou školou povinné. Tyto po dokončení

²² Veřejná databáze sčítání lidu, domů a bytů. Český statistický úřad. [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=OBCR614A&pvokc=&katalog=30715&z=T>

³³ Navrátil, P. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8. s. 15

školní docházky nechtějí dále studovat na odborných učilištích či středních školách, ale raději se přihlásí jako uchazeči o zaměstnání na úřad práce, kde sice nedostanou podporu v nezaměstnanosti, nicméně nastoupí-li do rekvalifikačního kurzu, mají nárok na sociální podporu. Velká většina je nezaměstnaná a pobírá sociální dávky. Je pravda, že některým se nevyplatí pracovat, neboť výše dávek státní sociální podpory je vyšší než příjem, který by na trhu práce získali v zaměstnání.

Ne vždy dávky však stačí na pokrytí životních nákladů, proto si někteří půjčují peníze na lichvu. Lichvář většinou půjčuje peníze na 100 % úrok. Pokud peníze nevrátí do stanovené doby, navýší se dotyčnému dlužná částka o dalších 100 % z předmětné částky.

Mezi problémy, se kterými se Romové je nevyhovující nebo předražené bydlení. Ze své praxe vím, že někteří bydlí s malými dětmi v bytech, kde je plíseň, špatné sociální zařízení, které po spláchnutí přetéká, ze stropu vyčnívají elektrické rozvody, kde hrozí úraz elektrickým proudem. Někteří nemají elektřinu, protože mají na ní dluhy. Někteří pronajímatelé bytů Romům nemovitosti pronajímají za velmi vysoké částky. V praxi jsem se setkal s případem, kdy pronajímatel stanovil výši nájmu pro jedenáctičlennou rodinu na 5000 Kč na osobu. Stát, respektive úřad práce této rodině částku vyplatil na příspěvku na bydlení.

Vláda České republiky se zavázala k řešení integrace romské menšiny. Na svém zasedání přijala vládní Strategii romské integrace pro období 2015 až 2020. *„Jejím cílem je zvrátit do roku 2020 negativní trendy ve vývoji situace Romů v ČR zejména ve vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení a v oblasti sociální. Dále si klade za cíl nastartovat a urychlit pozitivní změny a dosáhnout pokroku při odstraňování neodůvodněných a nepřijatelných rozdílů mezi podstatnou částí Romů a většinovou populací. V neposlední řadě rovněž hodlá zajistit účinnou ochranu Romů před diskriminací a povzbudit rozvoj romské kultury a jazyka.*⁴

⁴ Vláda České republiky, *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020.* [online]. [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

Usnesením vlády z roku 2008 podpořila vznik Agentury pro sociální začleňování. Agentura je komplexním programem pro integraci Romů a funguje jako koordinační orgán pro implementaci státní politiky romské integrace na lokální úrovni. V současné době agentura působí v 41 obcích.⁵

2.1 PŮVOD ROMŮ

Romové nebo též Cikáni je etnikum, které žilo v Indii. „*Někteří indologové a romisté se v poslední době přiklánějí k odvážné hypotéze, která předpokládá, že předkové dnešních Romů náleželi k původnímu obyvatelstvu Indie, jež bylo kolem poloviny druhého tisíciletí před naším letopočtem podmaněno Arijskými kmeny.*⁶ Arijové si podmanili celý indický subkontinent. Aby zajistili pro sebe nejvyšší společenské posty, zavedli tři kasty (varny). Nejvyšší kastou byli Bráhmáni (učitelé, duchovní), Kšatrije (bojovníci, vládcí), Vašije (obchodníci). Později vytvořili čtvrtou varnu a to Šudry (řemeslníci, zemědělci), tu reprezentovalo podrobené obyvatelstvo. Mezi nejnižší kastu patřili a dodnes patří i Romové.

Kasty mezi Romy svým způsobem fungují i u nás. Romové se dělí podle několika kritérií a to na Žuže Roma což znamená na čisté Romy a Degeša nečistí (většinou se jednalo o Romy z osad, kde byly špatné hygienické podmínky). Dále se Romové dělili podle řemesel například na Kalderaše (kotláře), Lavutara (muzikanty) a podobně. Dnes se dělí např. podle příslušnosti místa, odkud pochází jejich rodina a to na zapadňare (západní Slovensko), vychodňare (východní Slovensko).

V rozmezí 3. až 10. století Romové opouští Indii a vydávají se na západ. Nevíme, proč Romové opustili indický kontinent. Dokladem nám jsou různé písemné dokumenty. Například iránský básník Firdaúsí z počátku 11. stol. ve svém eposu Šáh náme (Kniha králů) popisuje pozvání tisíce indických muzikantů na dvůr perského krále. Dále o trase putování Romů nás informuje lingvistika, neboť Romové do svého jazyka přejímali slova z cizích jazyků. Proto se v romštině můžeme setkat se slovy

⁵ Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách.[online].[cit. 2016-10-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7377>

⁶ HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. s. 5

například z perského jazyka (khangeri- kostel, zor-síla, grast-kůň), řeckého jazyka (drom-cesta, paramise-pohádka) nebo maďarštiny (kokal-kost, kalap-klobouk).

2.2 HISTORIE ROMSKÉHO ETNIKA V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1945

Romové putovali přes blízký východ do Řecka, kde se na čas usadili. Toto místo dostalo podle vzezření Romů název Malý Egypt, neboť Romové Řekům připadali jako Egyptané.⁷ Odtud se vydali dál na západ. První záznam o příchodu Romů na území Slovenska je z 15. století. V roce 1417 římský a uherský král Zikmund Lucemburský uděluje ochranný glejt romskému vojvodovy Ondřejovi.

Obyvatelé je považovali za špehy Tatarů. Proto se vydávali za křesťanské kajícíky, kteří musí činit pokání. Podle jedné z legend to byl právě romský kovář, žijící v Jeruzalémě, jenž byl přinucen ukout čtyři hřeby, kterými měl být přibit na kříži Ježíš Nazaretský. Tomuto kováři se Ježíše zželelo a jeden hřeb ukradl, a proto Ježíše přibili ke kříži se zkříženými nohama. Za tento čin byli Romové prokleti Bohem a museli se vláčet světem a činit pokání.

Romové byli jako kajícíci přijímání vstřícně. To se však změnilo v roce 1427, kdy je pařížský arcibiskup exkomunikoval Romy z církve. Důvodem bylo nedodržování křesťanských zásad. Tím začalo jejich pronásledování v celé Evropě. Například ve Španělsku jsou Romové společně s Židy vyháněni. V německých zemích mají být vyháněni a pronásledováni. Každému dopadenému hrozil trest smrti; posléze bylo vyhlášeno, že kdo „cikána“ zabije, nedopouští se vraždy a nebude trestán.

„Pronásledování Romů po roce 1721 pokračuje také na území Čech a Moravy. Svědčí o tom například vládní vyhláška, kde bylo psáno: Dospělí muži mají být bez rozdílu provazem na hrdle ztrestáni, ženám a dospívajícím má být uříznuto ucho, aby se té cikánské čeledi zabránilo obyčejné zapírání.“⁸

⁷ KOLEKTIV. *Romové - O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3. s. 17

⁸ HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. s. 21

I přesto v době nelítostného pronásledování se však na Moravě Romové usazovali, protože feudálové (např. Kounicové, Liechtensteinové, Michnové, Perglasové a mnozí další) poskytovali rodinám některých kovářů povolení k pobytu a dovolovali jim tak usadit se na svých panstvích. Rodiny nadaných hudebníků zase pro změnu usazovali na svých panstvích hudbymilovní uherští feudálové. Svě hudební umění předváděli na různých oslavách, kam si je šlechtici zvali. Z historie známe jednu obzvlášť nadanou primášku Cinku Pannu, která se narodila v Gemeru na Slovensku. Ta svou hudbou okouzila nejen knížete Rákocziho, ale i císařovnu Marii Terezii, na jejímž dvoře působila.

Změna nastala až za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Ti se snažili Romy usadit a integrovat do společnosti. Zprvu i násilnou formou, kde úřady zabírali usazeným Romům děti na převýchovu bohatým sedlákům. Nebo nesměli nosit tradiční romský šat nebo používat romský jazyk. Pokud se chtěl nějaký mladík oženit, musel pracovat a svatbu jim povolit sedlák, pro kterého pracoval. I přesto se v této osvícené době se pod smyšleným obviněním z trestného činu uskutečnily nespravedlivé popravy Romů. Příkladem může být Hontianský proces. V tomto procesu bylo obviněno na 170 Romů z kanibalismu. Mučením byli donuceni k nepravdivému doznání a 40 z nich i popraveno. Až po důkladném vyšetření císařským zmocněncem a nalezení domnělých zavražděných osob, byly popravy zastaveny.⁹

Již od 17. století na území Moravy byly vybudovány romské osady. Obyvatelé těchto osad využívalo panstvo (např. Kounicové) na práci jako kováře, či pro pobavení jako muzikanty. *„Mezi Romy a samosprávami obcí se mnohdy odehrávaly letité spory o jejich usazení. Pod tlakem místního obyvatelstva vznikaly romské osady většinou v „bezpečné“ vzdálenosti od vlastní obce – na odlehlých okrajích vesnic, periferiích měst nebo na sporných katastrálních územích, ke kterým se žádná z obcí nechtěla hlásit.“*¹⁰ Romové tudíž neměli domovské právo a byli bezdomovci. Jako bezdomovci neměli povinnost a vlastně mnohdy ani možnost navštěvovat školu. Na druhou stranu

⁹ MANN, A. B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s12

¹⁰ HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. s. 40

o ni nejevili zájem, protože neměli reálnou naději na uplatnění školních znalostí při zajišťování obživy.

Je zajímavé, že ne všichni Romové nejevili zájem o vzdělání. V roce 1923 píše Jan Daniel z Petrova prezidentovi Masarykovi a žádá jej o zajištění vzdělávání a výchovy pro romské děti. Bohužel se nedočkal svého snu, aby v Petrově byla otevřena jednotřídka pro romské děti. Tento dopis se stal v roce 1926 podnětem k vytvoření první cikánské školy v Užhorodě. Je zajímavé, že se v tuto dobu objevuje první vysokoškolský vzdělaný Rom, právník JUDr. Tomáš Holomek.

Situace po nástupu fašismu k moci v Německu se i u nás zhoršuje. Mnozí lidé žádají úplnou segregaci Romů po vzoru Německa. Vzniká zákon o potulných cikánech. *„Zákon si nebral na mušku Romy jako takové, ale v souvislosti s jejich kočovným a potulným způsobem života, který s sebou nesl řadu dalších společenských problémů, např. těžko identifikovatelnou kriminalitu. Už ze samotného názvu zákona je zřejmé, že měl postihovat především Romy kočovné, ve svých důsledcích ovšem skýtal prostor pro diskriminaci Romů všech.“*¹¹ Součástí zákona bylo i nahrazení občanských průkazů tzv. Cikánskou legitimací. Ta krom údajů o držiteli i obsahovala i otisky prstů. S touto cikánskou legitimací se musel prokazovat každý Rom od 14 let. Na některá místa Romové nesměli vstoupit. Například do města Luhačovice.

Po Mnichovské zradě a zabrání Sudet se počty Romů se u nás zvýšily. Jednalo se o německé Sinty a romské uprchlíky ze Sudet. Většina kočovných a polokočovných Romů se musela usadit. Pomnichovská vláda žádá vyřešení cikánské otázky. V médiích se čím dál víc objevují proticikánské články například *„Cikáni, metla lidstva“*, *„Cikáni, metla venkova“*, nebo *„Co s cikánským neřádem.“*¹²

Situace se razantně změnila obsazením Českého území německou armádou a přijetím rasových zákonů. V roce 1940 byl v okrese Písek poblíž vesnice Lety vytvořen pracovní tábor, ten se posléze změnil na kárný tábor a nakonec na cikánský

¹¹ HORVÁTHOVÁ, J. Kapitoly z dějin Romů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. s. 43

¹² HORVÁTHOVÁ, J. Kapitoly z dějin Romů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. s. 44

tábor. Podobný tábor vznikl na Moravě u obce Hodoníněk. V těchto nechvalně známých táborech, žili, pracovali a umírali Romové. Mnozí z nich se dostali do koncentračních táborů v Polsku a v Německu. Z původních 6000 českých a moravských Romů válku přežilo 600.

2.3 ROMOVÉ V POVÁLEČNÉ DOBĚ PO SOUČASNOST

Po skončení války se přeživší Romové vraceli zpět domů z koncentračních a pracovních táborů. Život se vracel do starých kolejí. Olašští Romové se vydali na svou pouť ve svých vozech (vurdanech). Čeští a němečtí Romové (Sinto) byli značně zdecimováni. Na Slovensku se někteří navrátilci nenacházeli své domovy, neboť jejich osada byla vypálená nacisty a gardisty. Tudíž museli začít od znova. Zde se znovu potvrdilo nízké sociální postavení Romů a neochota majoritní společnosti přijmout je jako sousedy. Romové si museli postavit své chatrče mimo obec na vzdálených místech, kde nebyla žádná elektrifikace nebo voda. Mnoho Romů se rozhodlo změnit svůj život a opustilo osady a odstěhovali se do Čech. Zde získali práci, bydlení i částečně lepší postavení. Už to nebyl jen Cikán, ale člověk, jenž má stejná práva jako ostatní, která mu zaručovala Košická deklarace.¹³

Romové se zapojili do budování nové republiky. Sice byli jako levnou pracovní silou, ale měli se zde lépe než na Slovensku. Druhá vlna exodu Romů za prací do Čech nastala od padesátých let. Mnoho Romů opustilo své osady za vidinou lepšího života.

Zde si musíme uvědomit, jak Romové žili na Slovensku. Romské osady byly vesměs izolované od majoritních sídel. Jejich domky byly primitivní stavby ze dřeva a valků (nepálených cihel). V nejbídnějších osadách často obývali i zemnice. V osadě chyběla elektřina, voda, kanalizace. Vybavení chatrče bylo velmi prosté. Na jedné posteli spalo i osm dětí. Velkou část dne trávili Romové na prostranství mezi nimi, což jim zajišťovalo volný pohyb na čerstvém vzduchu.

¹³ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom / Cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0. s. 9

Romové dodržovali určitá tabu v oblasti rituální čistoty. Tabu se týkalo přípravy jídla, oblékání, péči o oděv a pravidla chování. I když žili všichni v malém prostoru „na jedné kopě“, ve vzájemném těsném, až fyzickém kontaktu, rodiče úzkostlivě dodržovali cudnost v sexuálním styku a před dětmi se neobnažovali. Toto pravidlo Romové ctí dodnes.¹⁴

Po příjezdu na místo a umístění do nových bydlíšť byli Romové jako v pohádce. Neboť obdrželi byty, ve kterých byla koupelna s teplou vodou, sociálním zařízením, elektrickým či plynovým sporákem. Bohužel nepřipravenost na život v takovém přepychu mělo za následek devastování domů a okolí. Příkladem je mostecké sídliště Zlatnická, v povědomí lidí známé jako Chanov.

Mnoho si jich uvědomilo, že nyní mohou změnit svůj život a své sociální postavení. Díky tomu, rodiče působili na své děti, aby se vzdělávaly. To u některých přineslo i negativní postoj k vlastnímu romství. Někteří přestali mluvit romsky a dodržovat své tradice. Vyměnili své romství a svou identitu za přepych.

Koncem šedesátých let si Romové mohli založit si svou organizaci: Svaz Cikánů Romů, která po několika letech byla zrušena. V tomto období se objevují další vysokoškolsky vzdělaní Romové, jako například lékař MUDr. Jan Cibula, právník JUDr. Emil Ščuka nebo historik Bartoloměj Daniel a další.

Vlivem sociální politiky byly Romové sestěhovány do měst do neatraktivních čtvrtí, čímž vznikala ghetta. Romské děti začaly navštěvovat základní školu ve spádové oblasti. Problémoví žáci romského původu byli přeřazeni do zvláštních škol.

Během Sametové revoluce se Romové postavili na stranu stávkujících. Po revoluci vznikly nové romské organizace jako například Nadace Dženo, Svaz romských autorů a další. Začala také vycházet periodika s romskou tematikou (Romano hangos, Kereka). Dále při Českém rozhlasu v Praze vzniká redakce romského vysílání a jej pořad O Roma vakeren a Česká televize vysílá pořad Romále. Uskutečňují se první

¹⁴ PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. s. 20-21

mezinárodní festivaly s romskou tematikou. Do parlamentních lavic zasedlo 10 romských poslanců.¹⁵

Jenže život Romů se pomaličku měnil k horšímu. Jelikož většina Romů s nízkým vzděláním a neměla žádnou kvalifikaci, byli mezi prvními, kteří přišli o práci. Někteří se živili nelegální činností, jako byly krádeže, prostituce, loupežná přepadení. Většina Romů měla problém uplatnit se na novém trhu práce. I tací, které měli kvalifikaci. Bylo lehčí se spolehnout na sociální dávky, které v plné míře nahradily finanční zdroje z pracovní činnosti nebo dokonce je převyšovali. Děti povinné školní docházkou po jejím dokončení se již dále nevzdělávaly.

Ve společnosti vzrostla netolerance, xenofobie, rasismus. Mezi Romy a většinovou společností rostlo napětí. Objevili se první stoupenci pravicového hnutí Skinheads, kteří veřejně hlásí fašistickou ideologii a napadají všechny, kteří jsou jiné barvy pleti, náboženství, sexuální orientace. Jejich objekty se stali obyvatelé tmavé pleti, jako jsou Arabové, Afričané, latinské Ameriky, Židé, homosexuálové. Nejvíce však neonacisté brojili proti Romům. Skinheads pořádali pogromy proti Romům a obyvatelům tmavé pleti. Jejich útoky nezůstali jen při rvačkách a napadeních.

První rasová vražda na sebe nedala dlouho čekat. V roce 1990 v Plzni skinheadi napadli občana Turecka, které ho si spletli s Romem. Nejmladší objekty se stal šestiletý chlapec Radek Rudolf, jehož dvaadvacetiletý skinhead Petr Krnáč v opilosti brutálně zabil. Po činu chtěl ještě zapálit dům, kde žijí Romové. Symbolem bezdůvodné nenávisti pro celou zemi se stala dvouletá Natálka, jež přežila žhářský útok čtveřice neonacistů.¹⁶

Mnoho Romů ze strachu odešlo za hranice. Vysněným rájem pro ně byla Kanada nebo Velká Británie. Zprvu tam odcházeli kvůli bezpečnosti. Obrovskou vlnu odchodu Romů do Kanady vyvolalo vysílání reportáže „Na vlastní oči“ televize Nova. Tato reportáž jako by Romy k vycestování Kanady vyzývala. Podle mluvčí kanadského

¹⁵ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom / Cesty Romů:1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2. přepracované vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5. s. 184

¹⁶ SEDMÍK, R. *Oběti rasových útoků od roku 1990*. [online]. [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/obeti-rasovych-utoku-od-roku-1990_28695.html

velvyslanectví v Praze Lucie Čermákové a mluvčí českého velvyslanectví Nory Jurkovičové byly v reportáži odvysílané polopravdy. Peníze Romům na letenku výměnou za dekret od bytu navrhovala starostka Ostravy-Mariánské Hory Liana Janáčková.¹⁷

2.4 POJETÍ TRADIC A HODNOT V ROMSKÉ KULTUŘE

Budeme-li srovnávat hodnoty Roma a majoritní české společnosti, budou velmi odlišné. Zatím co příslušník většinové společnosti myslí na budoucnost a svůj život na to připravuje. To znamená, že se vzdělává, zdokonaluje. Hledá si práci, aby mohl zabezpečit rodinu, šetří finanční prostředky.

Romové mají žebříček hodnot velmi odlišný. Nemyslíme na budoucnost, my žijeme přítomností. Naše potřeby vznikají právě teď a teď je potřebují uspokojit. Když Romové dostanou dávky sociální podpory, jdou nakupovat. Mnohdy koupí i zboží, které nepotřebují. Většina finanční prostředky nešetří na horší časy.

Romové na budoucnost nemyslí. Uvedme jeden příklad. Mnoho rodičů raději své děti po dochození povinné školní docházky nedá studovat na učiliště, ale raději je nechají přihlásit na úřad práce. Tam bude zařazen do některého rekvalifikačního kurzu a bude pobírat sociální dávky. Pro mnoho Romů je důležitější zabezpečit se nyní než na později.

Život v romském prostředí je úplně jiný. Pro nás Romy je hlavní hodnotou rodina. Tím nemyslím ty nejbližší, kteří se mou žijí v domácnosti. Myslím tím širokou rodinu, my pro to máme několik výrazů a to fajta a familija. *„Přitom familija znamená rozšířená rodina v rozsahu tří-čtyř generací, rozdělená do pěti až deseti domácností, vedená autoritou nejstaršího člena phuro/phuri (starý, stará), a fajta je širší skupina pokrevně spjatých příbuzných.“*¹⁸ Phuro byl vůdce rodiny, který rozhodoval o chodu celé familije či fajty. Pro členy rodiny byl soudcem, knězem i rádcem. Též se svou ženou dohlížel na nepsané zákony.

¹⁷ Kanada na vlastní oči. [online]. [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18731>

¹⁸ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom / Cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2. přepracované vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5. s. 95

Romové dodržují určitá tabu. Pokud nějaká žena pověsila spodní prádlo na prádelní šňůry, tak, že bylo na oči všem, byla prohlášena za nečistou. Tabu existovalo také ve stravování. Například bylo zakázáno požívat mořské plody. Pokud někdo jedl psy, byl považován za degeše. Což je výraz zaostalého, špinavého člověka.

Každé dítě se v rodině učilo důležitým dovednostem. Například dívky se učily od matek a babiček starat se o domácnost. Již od svých 12 let se učily vařit, práť, uklízet. Některé dívky i dříve. Chlapci měli za povinnost zaobstarat dříví a obživu pro rodinu. Proto se učili řemeslu, které rodina provozovala-například kovářství, výrobu kotlů a koryt, košíkářství, zvonařství, hudební produkci, výrobě nepálených cihel tzv. valků. O malé děti se starají většinou starší sourozenci. Je možné vidět, jak se o tříleté dítě stará desetiletá sestra.¹⁹

Romové dodržují řadu tradic. Když se narodí dítě, je nejprve ukázáno otci, který jej pozdvihnutím přijal a uznal za své a potom vajdovi, dříve než ostatním. Každé dítě dostane na zápěstí červenou stuhu nebo niť. Ta by ho měla chránit před uhranutím nebo ukradením čarodějnicí. Takto dítě bylo chráněno do doby, než bylo pokřtěno. Poté bylo pod ochranou Boží. Pokud dítěti zemřeli rodiče, komunita se o ně postarala. Mezi tradice patří i kmotrovství. Bylo neuctivé odmítnout kmotrovství. Kmotr měl za povinnost v případě smrti rodičů kmotřence se o dítě postarat.

Dále je nemyslitelné i dodnes, aby Rom dal své rodiče do domova důchodců. Je to největší neucta, kterou by Rom mohl udělat. Na takového Roma pak celá komunita nahlíží jako na špatného člověka.

Mezi další tradice patří pitanky což znamená námluvy. Někdo z rodiny (většinou se jedná o váženého, staršího) chlapce spolu s ním zajde do domu dívky. A jeho jménem požádá rodiče dívky o její ruku. V některých romských skupinách, hlavně u olašských Romů, musí chlapec rodičům dívky vyplatit určitý obnos peněz za výchovu dívky.²⁰

¹⁹ Romové: *tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999. Za poznáním do muzea, sv. 9. ISBN 80-902476-1-X. s. 54

²⁰ STOJKA, P. PIVOŇ. R. *Náš život: Amáro Trajo*. Bratislava: SD studio, 2003. ISBN 80-969055-0-3. s. 32.

Po nějakém čase společného soužití, když si našetří peníze, se úředně vezmou. Romská svatba se skládá z několika částí. A to požehnání rodiči, kdy rodiče ženicha i nevěsty požehnají oběma snoubencům. Poté se koná tradiční romská svatba. To jeden ze starších nebo samotný vajda sváže snoubencům ruce a do dlaní jim nalije červené víno. Ženich se napije z rukou nevěsty a nevěsta z rukou ženicha. Nakonec následuje obřad v kostele nebo na úradě. Co se týká pokrmů na svatební hostině, podávají se jak tradiční romská jídla jako jsou holubki, pečená masa, tak tradiční česká jídla jako je svíčková, řízky a podobně.

Mezi další tradice patří vartování. Pokud někdo v rodině zemře, příbuzní a přátelé se sejdou v domě zemřelého a drží vartu (stráž). Většinou sedí v nějaké místnosti, povídají si, utěšují vdovu. Varta je finančně náročná, neboť většina pozůstalých smuteční hosty musí nakrmit a napojit. Většinou se pije alkohol. Varta se drží až do pohřbu. Během vartování děti nechodí do školy. Romové pohřby velmi prožívají. Někteří drží smutek za zemřelého až jeden rok. Do hrobu zemřelého se dávají věci, které měl rád, jako jsou housle, pokud na ně hrál, alkohol, cigarety nebo peníze.²¹

2.5 ROMSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA V ČESKÉ REPUBLICE

Většinová společnost má Romy za jednu etnickou skupinu, přitom se Romové dělí do několika sub etnických skupin. Na našem území žije zhruba 200-300 000 Romů. Ti se dělí do několika různých skupin. Nejpočetnější skupinou cca 80 % tvoří slovenští Romové (slovenský dialekt romštin). Druhou nejvíce zastoupenou skupinou jsou Romové olašští (přibližně 10 %), neboli vlachike Roma, kteří na naše území přišli v 19. století z Uher a z rumunského knížectví Valachie. V menším množství (celkem asi 10 %) jsou zde zastoupeni maďarští Romové (ungrike Roma), čeští Romové (téměř všichni byli zlikvidováni za 2. světové války) a němečtí Sintové.²²

Olašští Romové jsou původem z dnešního Rumunska (knížectví Valašské, Transylvánské, Moldavsko). Zde byli otroky, které vlastnil panovník, šlechta, církve, či měšťané. Svobodu získali v roce 1864. Část olašských Romů ze země odjela

²¹ OLÁHOVÁ, L. *Nejen romská kuchařka*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-741-3. s. 14.

²² Romové. *Dělení Romů*. [online].[cit. 2017-02-01]. Dostupné z: www.romove.cz/cz/clanek/18901

a kočovala po celé Evropě. Olašské Romy najdeme nejen v Americe, ale i v jižní Africe, Austrálii nebo na Novém Zélandu. Na rozdíl od slovenských Romů se olašští drží tradic, které jsou pro ně svaté. Jako jedni z mála si volí svého krále (v Rumunsku mají dva romské krále a císaře). Spory mezi sebou řeší u romského soudu (Kris Romano). Soudu předsedá sám král, nebo je zastoupen nějakým baronem (vysoce postavený olašský Rom). Nejvyšším trestem může být „magerdo,“ což v češtině znamená nečistý, a takovýto člověk je vyloučen z komunity. S tímto člověkem nesmí nikdo komunikovat, pomáhat mu, zaměstnat ho. Jeho děti si nesmí vzít někoho z takzvaných „čistých Romů.“ V romské komunitě existují tabu, která se dodnes dodržují. Olašští Romové je obzvlášť dodržují.

Dívky po dokončení základní školy nesmí dále studovat. Přípravují se na manželství. Dívkám je zapovězeno jezdit na kole, tato činnost přísluší jen chlapcům. Tabu jsou části lidského těla, o kterých se nemluví, neukazují se (jedná se o pohlavní orgány apod.). Učila-li se ve škole sexuální výchova, olašské děti na ní chyběly, nebo si rodiče do školy chodili stěžovat. Při oslavách romské ženy seděly zvlášť od mužů. Jen nejstarší žena – babička měla právo sedět s muži. Olašští muži si své ženy „kupují“ (platí za výchovu rodičům dívky). Pokud nápadník nemá dost peněz, nebo rodina nechce dát svou dceru tomuto muži, je možné dívku ukrást. Tato dívka se pak za chlapce musí provdat. Olašští Romové jsou zdatnými obchodníky, mnohdy je vidíme před obchodními domy či na burzách prodávat různé zboží, nejčastěji parfémů či zlato.²³

Zlato hraje u Romů velkou roli. Mnohokrát slyšíme neromské spoluobyvatele, jak si stěžují, že Romka si přišla pro dávky ověšena zlatem. Zlato u Romů má význam platidla. Stane-li se, že rodině dojdou peníze, žena sundá zlato a odnese ho do zástavy. To samé je při nenadálých situacích, kdy rodina potřebuje peníze na pohřeb, či jiné nutné výdaje.

Čeští a moravští Romové jsou jednou z nejméně zastoupených skupin u nás. Na našem území se začali usazovat kolem 17. století na přání šlechty, která je

²³ STOJKA, P. PIVOŇ. R. *Náš život: Amáro Trajo*. Bratislava: SD studio, 2003. ISBN 80-969055-0-3. s. 32

využívala k práci. Vytvořili si osady (například Oslavany) a integrovali se do společnosti. Mnohde nebyli bráni jako Romové, ale jako právoplatní občané. Právě moravští Romové byli první, kteří vystudovali vysokou školu (rodina Holomků). Jedním z nejvýznamnějších romských hudebníků žijící na Moravě byl Jožka Kubík, který svou hudbou ovlivnil mnoho hudebníků. Podle Jožky byla pojmenována nově objevená planeta.²⁴ Těchto Romů na našem území před válkou žilo kolem 6000. Bohužel většina skončila v koncentračních táborech. Válku přežilo kolem 600 Romů. Mezi zástupce těchto Romů dnes patří předseda Sdružení Romů na Moravě pan Karel Holomek nebo ředitelka romského muzea paní Jana Horváthová.

Maďarští Romové – Ungrika Rom byli usedlí už nejméně tři století. Sídli ve svých perech – osadách u vesnic a u měst. Dnes samozřejmě bydlí mnoho rodin mezi gádži.²⁵ Nejvíce maďarských Romů se živilo hudbou. Hudba byla jejich tradiční profesí, hudbou se proslavili po celém světě. Dříve hráli maďarským šlechticům, kteří měli na Slovensku svá panství, protože až do roku 1918 spadalo Slovensko pod Uhersko. Další profesí maďarských Romů bylo kovářství. Podobně jako mezi slovenskými Romy se některé rodiny živily košíkářstvím, výrobou košťat. Po válce se i maďarským Romům otevřely Čechy. Tradiční ekonomické vazby mezi Romy a sedláky narušila válka a po té komunismus. Tradičními profesemi se Romové neživili.

Slovenští Romové jsou největší skupinou žijící na našem území. Tito Romové do Čech přišli po 2. světové válce v době budování a obnovení průmyslu. Socialistická vláda se snažila dostat co nejvíce Romů ze Slovenska do Čech jako levnou pracovní sílu. Nejprve dělala nábory, kdy slibovala nový a lepší život. Mnoho Romů přesídlilo na naše území. Tam, kde se nedařilo přimět Romy k odchodu do Čech, nastoupila síla. Když policisté vyhnali Romy z jejich domovů, naložili je do vlaků a odvezli na české území, jejich domy srovnaly se zemí, aby se nemohli vrátit.

Sinti je název romské nebo cikánské populace v Evropě. Byli hudebníky, houslaři, řemeslníky (kováři, zlatníci, dráteníky) a handlíři. V dřívějších dobách často žili

²⁴ Romská planeta. [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné z:<http://rombase.uni-graz.at/cgi-bin/art.cgi?src=data/pers/kubik.cs.xml>.

²⁵ Gádžo/ gadži je člověk neromského původu. Tedy sem řadíme všechny rasy (černé, bílé, žluté). Milně je spojováno s bílou.

na okrajích komunit. Sinti mluví verzí romštiny zvanou Sinti-Manouche, na kterou měla silný vliv němčina. Původ názvu pochází možná od indické provincie Sind a řeky Sindhu. Traduje se, že jeden z romských králů, který přivedl svůj lid až do západní Evropy, se jmenoval Sindel (není doloženo). Nejvíce Sintů žilo v Německu a v Sudetech. Během války byla populace Sintů zlikvidována v koncentračních táborech. Ze sudetských Sintů přežila jen malá hrstka.²⁶

²⁶ Romové. Dělení Romů. [online],[cit. 2017-02-01]. Dostupné z: www.romove.cz/cz/clanek/18901

3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ

Děti přicházejí do vzdělávacích procesů nepřipravené. Mnoho z nich má problémy zvládnout jazyk. Doma používají směs slovenského, romského a českého jazyka. Většina navštěvovala mateřskou školku či přípravné ročníky. Během jejich studia na základní škole se rodiče s dětmi na vyučování nepřipravují. Děti často nenosí domácí úkoly, pomůcky. Nezajímá je, jaký mají prospěch, za špatné známky nejsou doma postihovány. Většina dětí žije v nepodnětném prostředí. Rodiče často mají ukončenou základní školní docházku. Po ukončení školní docházky většina dětí nejde dále studovat na střední školu či učiliště, ale končí na úřadu práce.

Před pedagogy stojí velký problém a to jak efektivně děti z romského prostředí vzdělávat. Ne každá snaha pedagogů je přiblížit k majoritní společnosti a zvýšit jejich šance uplatnit se na trhu práce je efektivní. Učitelé naráží na rodiče svých žáků, kteří slíbí cokoli, jen aby se učitele zbavili a měli klid. Když se učitel nevzdá i přes obrovské problémy, kterým musí čelit a přes riziko syndromu vyhoření, jeho snaha mu přinese ovoce, i když to ovoce bude trpké.

My Romové jsme dětmi okamžiku. Nežijeme budoucností. Žijeme teď. Proto připravovat se a vzdělávat se na naší budoucnost je daleká vidina. Mnozí rodiče nepošlou své dítě na učiliště jen proto, že nyní potřebují peníze, které mohou čerpat dávek státní sociální podpory. Proto je nejdůležitější změnit naše myšlení. Nežít jenom dnes, ale myslet i na zítřek.

Nejprve si nastíníme vzdělávání romských dětí do roku 1989. To přineslo s sebou mnoho problémů, za který je Česká republika světem kritizovaná dnes.

V totalitních dobách se problematické romské děti umisťovaly na speciální školy a školy praktické. Tyto školy byly určeny pro děti se zdravotním znevýhodněním. Mnohdy se stávalo, že učitel na běžné základní škole ve své třídě nechtěl romské dítě a snažil se jej dostat na pomocnou školu. To byl i můj případ, kdy na doporučení třídní učitelky jsem měl přestoupit na speciální školu. Moji rodiče toto razantně odmítli a já jsem setrval na základní škole. Byl jsem sice průměrným, žákem, ale podařilo

se mi později při zaměstnání vystudovat střední pedagogickou školu a dále i vyšší odbornou školu. Zde musíme podotknout, že mnoho rodičů romského původu raději své „dítka“ dalo na speciální školu, protože se tam již vzdělával starší sourozenec.

Tento trend trval i v devadesátých letech. Děti ze speciálních škol jsou dvakrát diskriminovány a to tím, že jim je upíráno vzdělávání na základní škole a po skončení vzdělávání na základní škole speciální mají horší výběr učňovských oborů.

Romské děti v některých školách byly diskriminovány. Toto se dělo na popud neromských rodičů, neboť si nepřáli, aby se s jejich dětmi vzdělávalo romské dítě a především, aby s ním nesedělo v lavici. Například v českobudějovické škole děti dělily na kočičky a pejsky. Kdy pejsci, tedy romské děti, se učili matematiku zvlášť od kočiček, tedy děti neromského původu.²⁷

Pamatuji případ ze školy, kde působím jako asistent pedagoga, kdy rodiči se nelíbilo, že sedělo jeho dítě vedle romského spolužáka. To rodiče tak rozeznilo, že své dítě odhlásili ze školy a přihlásili ho na jinou školu.

Umístování dětí na základní speciální školy se stalo trnem v oku nejen romských rodičů, ale i různých humanitárních organizací, které se zabývají lidskými právy. Příkladem může být Amnesty Internacional, kdy řadu let upozorňuje na diskriminaci romských dětí. Dále se diskriminací ve vzdělávání Romů zabývají orgány Evropské unie.

To vyústilo v žalobou u Evropského soudu pro lidská práva proti České republice. *Kde romští žáci z Ostravska žalují stát za nepřímou diskriminaci v přístupu ke vzdělání. Osmnáct dětí tvrdilo, že byly nesprávně zařazeny do tehdejších zvláštních škol. Neměly zdravotní postižení, přesto jim stát poskytl méně hodnotné vzdělání. V konečném důsledku jim tak znemožnil lepší uplatnění v životě a na trhu práce. Česká republika nedokázala mezinárodnímu soudu přesvědčivě vysvětlit, proč v 90. letech romské děti na Ostravsku tvořily 56 – 70 % žáků zvláštních škol, a spor proto prohrál“. Od té doby*

²⁷ STUHLÍKOVÁ, L. ŠRAJBROVÁ M. *Romové pejsci, bílí kočičky. Segregace na školách se horší.* [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/romove-pejsc-bili-kocicky-segregace-na-skolach-se-horsi/r~cdb4c46ae90111e4a788002590604f2e/>

*je uvedený verdikt citlivým bodem veškerých debat o rovných šancích ve vzdělání v České republice.*²⁸

Přesto i přes rozsudek Evropského soudního dvora pro lidská práva Česká republika ve vzdělávání romských žáků jedná pomalu. Ve speciálních základních školách je ještě mnoho dětí romského původu, které nemají mentální postižení.

V současné době se pro děti romského původu připravují programy a různé podpůrné plány k úspěšnému zvládnutí základní školy a pokračování v studiu na učilištích nebo na středních školách.

V roce 1993 na základních školách, tak i na speciálních a praktických, začal působit pedagogický asistent. Ten byl mezičlánkem mezi školou a rodinou. Většinou asistent pocházel z romského prostředí. Tudíž znal dobře mentalitu, zvyky Romů. Součástí jeho práce byla i návštěva v rodinách romských žáků, kde rodičům vysvětloval důležité informace o vzdělávání jejich dětí. Mnohdy to byl i právě on, který motivoval dítě ke studiu. Práce asistenta spočívala v pomoci škole a dítěti adaptovat se na školu a úspěšně ji dokončit. Dále s pomocí asistenta motivovat dítě k dalšímu studiu na učilišti nebo střední škole.

Jedním ze stěžejních programů je inkluzivní vzdělávání. Což znamená, že inkluzivní škola přijímá všechny děti bez ohledu na jejich sociální situaci, vyznání, rodinnou konstelaci, postižení, rasu, příslušnost k menšině a vzdělává je individuálně podle jejich potřeb. Existence různorodosti je přitom vnímána jako obohacení a přínos.

Inkluzivní vzdělávání má své principy, kterými se liší od vzdělávání dětí se znevýhodněním v běžných školách formou integrace. Předmětem snahy zúčastněných není pouze umístění znevýhodněného dítěte do běžné školy, ale spíše přizpůsobení školy potřebám dítěte. Důraz je kladen na kvalitu vzdělávání a zdůrazňuje prospěch pro obě strany.

²⁸ *Sedm let od rozsudku proti České republice a nic se nezměnilo.* [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2014/sedm-let-od-rozsudku-proti-ceske-republice-a-nic-se-nezmenilo/>

Inkluzivní vzdělávání neboli společné vzdělávání, je založeno na přesvědčení, že všichni žáci mají právo být vzděláváni ve skupinách se svými vrstevníky a mohou mít anebo mají prospěch se vzděláváním ve školách v místě bydliště. Učitelé, rodiče i další zainteresovaní, spolupracují a mají k dispozici dostatečné a odpovídající zdroje, které zohledňují potřeby začleněného žáka.²⁹

Jen malá část dětí romského původu navštěvuje mateřské školy nebo přípravné ročníky. Důvodem je finanční spoluúčast rodičů. Některé děti místo mateřské školy navštěvují různé kluby u neziskových organizací. Příkladem může být Sovička u mostecké Charity nebo Komunitní centrum Obrnice. Tam vedoucí pracují s dětmi a rozvíjejí jejich dovednosti.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy v poslední novele školského zákona myslí na přípravu dětí na základní školu. Proto do zákona dalo povinnou docházku do mateřské školy a to do posledního ročníku. Problémem je nedostatek míst v mateřských školách. Proto děti ve věku rok před nástupem do základní školy, mají přednostní právo na přijetí do mateřské školy. Problémem je, že se platí stravné. Bohužel, většina Romů nemá peníze na placení. Například obrnická mateřská škola to dělá tak, že vybírá od rodičů jen nejnětější poplatek. Děti ve školce nezůstávají na oběd, tím pádem jim odpadají poplatky za stravné.

Rodiče řeší přípravu svého dítěte též umístěním do přípravného ročníku. Školský zákon nám přesně vymezuje, kdo může zřizovat a jakým způsobem přípravné třídy.

Například zřizovatelem může být: *„Obec, svazek obcí, kraj a registrovaná církev a náboženská společnost, které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, mohou zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj, přednostně děti, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 10 dětí. Ke zřízení přípravné třídy základní školy obcí, svazkem obcí a krajem je nezbytný souhlas krajského úřadu, v případě přípravných tříd zřizovaných*

²⁹ Co je inkluzivní vzdělávání. [online]. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z <http://www.inkluzie.cz/pdf?id=22&color=1>

registrovanou církví a náboženskou společností, které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy), souhlas ministerstva.³⁰

3.1 POČÁTKY VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ

První pokusy vzdělávat Romy souvisí s jejich usazováním na území Slovenska a Moravy. Několik osvícených šlechticů zaměstnalo romské kováře a hudebníky. Tím souviselo zakládání romských osad na svých územích.

Doposud se Romové vzdělávali neformálně. Většinou otcové předávali své životní zkušenosti a řemeslo svým synům a matky učily své dcery hospodařit.

Změna nastala až za osvícenskou vládou Marie Terezie a Josefa II. Ti nařídili povinné usazení Romům na svém území. Romové Na základě toho začaly vznikat na Slovensku a Moravě romské osady. Toto usazení bylo spjato s popřením svého romství a přijetím cizí kultury a tradic. Usazení Romové se nesměli odívat tradičním romským oblečením, mluvit romsky, nebo mít svého vajdu (starostu). Vlastně byly jim zapovězeny všechny odlišnosti, které by utvrzovaly v jejich etnické identitě.

Součástí asimilace Romů bylo i vzdělávání. Přestože byla zavedena povinná školní docházka, romské děti do školy vůbec nechodily nebo jen zřídka. Dále Romové povinně museli navštěvovat bohoslužby, kde je kněz vyučoval. V kostelech se však neučili číst a psát, ale o Bohu a náboženství. Pokud bylo nějaké dítě nadané, kněz jej doučoval sám nebo jej mohl poslat do školy nebo do semináře.

Byl-li nějaký romský muž odveden na vojnu, součástí vojenské služby bylo vzdělávání v čtení a psaní. I když pro většinu Romů byla škola nuceným zlem.

Škola byla pro většinu Romů více méně represivní institucí. Rodiče a děti ji přijímali s pocitem nechutí a nedůvěry. Zde si také musíme uvědomit, že vzdělání v romské osadě nebo v kočovném voze jim bylo k ničemu.³¹

³⁰ VOKÁČ, P. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 6., přepracované vydání. Třinec: Resk, spol. s r.o., 2016. ISBN 978-80-87675-13-7.

³¹ NEČAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20- s. 213

Změna nastala v 19. století u bohatších Romů. Jednalo se o překupníky a muzikanty. Tito Romové žili usazeným životem několik generací. Stali se součástí obce a byli přijímáni neromským obyvatelstvem. Mnoho Romů si to uvědomovala a chtělo lepší život pro své děti. Proto vzdělání bylo pro ně velkou prestiží.

3.2 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ VE 20. STOLETÍ

Po 1. světové válce se postavení Romů v nově vybudovaném československém státě nezměnilo. Romové bez vzdělání patřili k nejnižším vrstvám obyvatelstva. Přesto se objevilo pár Romů, kteří chtěli něco více od života. Být právoplatným občanem se všemi právy a sociálním postavením. Jednalo se o rodiny usedlých Romů Holomkových, Danielových, Malíkových a dalších. Například Antonín Daniel se stal středoškolským učitelem a jeho bratr Šimon zas důlním na dole Nosek v Oslavanech. Jejich sestra zase dokončila maturitní studium a stala se úřednicí na národním výboru. Ve třicátých letech dokonce Tomáš Holomek se stal prvním vysokoškolsky vystudovaným Romem. Poté nastoupil místo vojenského prokurátora.³² Tito Romové měli obrovské štěstí, neboť žili v přátelských obcích. Obcích, kde se z nich stali sousedy a pokud bylo zapotřebí, obec jim pomohla.

Takové štěstí neměli ostatní Romové, neboť se je obce snažili dostat ze svého katastru. Své osady si museli postavit mimo obec. Tím se stali bezdomovci, neboť nenáleželi žádné obci. Tudíž se obec o ně nemusela starat a pomáhat jí. Pro děti to znamenalo, že jako bezdomovci nemuseli navštěvovat školu. Na druhou stranu o ni většinou nejevily valný zájem, protože neměli reálnou naději na uplatnění školních znalostí při zajišťování obživy. Negramotní Romové, špatně ovládající češtinu, neměli předpoklady zapojit se do společnosti, a tak se z romských osad vytvářeli izolovaná romská ghetta.

Přesto Romové s tímto chtěli něco udělat. Chtěli se chopit svých šancí, aby jejich děti měli lepší život. Možná po vzoru rodin Danielových či Holomkových.

³² PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. s. 20-21

V roce 1923 Jan Daniel z Petrova v okrese Hodonín píše dopis prezidentu republiky Masarykovi. V tomto dopise ho žádá o zajištění školního vzdělání a výchovy romských dětí. Romští obyvatelé osady Svatobořic zase píší petici Ministerstvu sociální péče, ve které si stěžují na svou životní situaci. Dále upozorňují, že jejich děti nemohou chodit do školy.

Tento dopis se stal základem k tomu, že v Užhorodě byla otevřena první cikánská škola.

Město Užhorod bylo správním městem pro zakarpatskou Ukrajinu, která po 1 světové válce byla součástí Československé republiky. Poblíž města, v romské osadě žilo 182 Romů, z toho bylo 80 dětí školního věku. Na popud školního referenta Josefa Šimka, který napsal prezidentu Masarykovi o vytvoření romské školy. Byla postavena první romská škola u nás. Na tuto školu přispěl finančně i sám prezident Masaryk částkou 10 000 Kč. Samotní Romové se zapojili do výstavby školy. Součástí školy byla umývárna, zdravotnická ošetrovna. Děti zde měly možnost se stravovat.

Škola byla otevřena 22. prosince 1926. Speciálně upravený vzdělávací systém byl šit přímo na míru romským dětem, který zpracoval Josef Šimek. Vyučovací hodina trvala 30 minut. Ve škole se vyučovali předměty jako ruční práce, rétorika, chlapani modelovali a měli povinnou výuku na housle. Děvčata se učila šít a vyšívát. Docházka byla téměř 100 %. Na škole se vyučoval slovenský jazyk. Druhým vyučovacím jazykem byla romština. Učitelé pomáhali rodičům číst a překládat úřední dopisy. Učitel krom učitelského řemesla tu byl také správcem, písaře, advokátem, vychovatelem a ošetrovatelem. Škola pro děti též pořádala zájmovou činnost jako kroužky zpěvu a dramatizace. Úspěšné děti poté mohly studovat na měšťanské škole. Dokonce škola zaměstnala romského primáše Laco Mártona jako učitele hry na housle. V Užhorodě byla škola jen pro romské děti.

Po vzoru Užhorodské školy se zakládaly školy po celém Slovensku a Zakarpatské Rusi například v Kežmarku, Dobšinej nebo v Mukačevě.³³

³³ CANGÁR, J. A SPOL. *Pátrame po minulosti Rómov* Dejepisna čítanka pre 7. - 9. ročník základnej školy. Bratislava: Štátny pedagogický ústav Bratislava. 2016. ISBN 978-80-8118-168-9. s. 52

Během okupace Československa romské děti školu nenavštěvovaly. Mnoho z nich skončilo v koncentračních táborech.

Po válce do Čech přijeli ze Slovenska, Maďarska, Polska či olaští Romové z Rumunska. Ti všichni hledali lepší uplatnění, lepší život, bydlení.

V roce 1954 sekretariát ústředního výboru Komunistické strany Československa požadovalo, aby cikánské obyvatelstvo nebylo kráceno při přidělování bytů. Podpoření jejich vzdělávání a umělecké tvořivosti. Cílem bylo zlikvidování negramotnosti, zvyšování kulturní úrovně a zlepšování životní úrovně.

V roce 1958 byl vydán zákon o trvalém usídlení kočovných a polokočovných osob. Na základě tohoto zákona bylo celkem 46 500 obyvatel trvale usídleno. Bylo jim přiděleno zaměstnání, ubytování. Bez povolení národního výboru se nesměli stěhovat a ni měnit zaměstnání.

S tímto s vyskytl další problém a to vzdělávání romských dětí. V Bratislavě se uskutečnila 1. konference učitelů vyučujících zanedbané cikánské děti.³⁴

Většina nově příchozích Romů byla negramotná. Pokud navštěvovali školu tak jen několik ročníků, kde se naučili základům čtení, psaní a počítání. A to ještě stěží zvládlo 15 až 20 % Romů a to většinou muži. Pro svůj život vzdělání nepotřebovala, jelikož se pohybovala jen v romském prostředí nebo nádeničila pro sedláka, který je neplatil v penězích, ale naturáliích. Většina si neuvědomovala jak je pro ně a jejich děti důležité vzdělání, velmi se obávali, že jim škola děti odcizí.

Děti zvyklé na volný a citově zaměřený způsob výchovy, si jen velmi obtížně zvykaly na neosobní prostředí školy. Natož, že se ve škole musí dodržovat nějaká pravidla a udržovat kázeň nebo plnit domácí přípravu. Odlišnost kulturní a jazyková bránila romským dětem k úspěšnému vstupu do procesu vzdělávání. Mnoho učitelů se muselo potýkat s nízkou jazykovou vybaveností dětí. Většina používala

³⁴ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Pub., 2000. ISBN 8071695289. s. 18

k dorozumívání romský jazyk. Jen málo z nich ovládalo dobře český nebo slovenský jazyk. Většinou se jednalo s tvrdou lámanou řeč v jejich podání.³⁵

V 50 letech minulého století ve vojenském prostoru Boletice na Českokrumlovsku vznikla první cikánská škola na českém území. Tato škola byla zřízena v Květušíně a dostala příznačné jméno: „Škola Míru“. Původním záměrem bylo postupné přerazování dětí do okolních základních škol. Od tohoto záměru však J. Pohl a zodpovědní úředníci posléze upustili a rozhodli o zřízení třídy základní školy pro děti ve věku povinné školní docházky přímo v Květušíně. Učitelem školy se stal Miroslav Dědič. Školské zařízení bylo určeno pro děti romských zaměstnanců místního statku. Děti chodily do školy rády. Pokud měly možnost, raději přespaly ve škole v čisté posteli s plným talířem než doma často na zemi a v zimě. Dětem se ve škole líbilo. Zde zažili mnoho školních úspěchů. Na tento zázrak se jezdili dívat učitelé z celé republiky a školských úřadů. Děti dokonce navštívili pana prezidenta Zápotockého, který jim předal pionýrské šátky.

Dědič rozvíjel myšlenku kolektivní výchovy a ve spolupráci s ONV v Českém Krumlově ve škole vybudoval nejprve internát a posléze i dětský domov. Sem začaly být se souhlasem rodičů nebo na základě rozhodnutí soudu (tedy nedobrovolně a někdy za použití násilí) umisťovány děti z okresu Český Krumlov a posléze z celého Československa. Květušín se stal institucí, jejímž prostřednictvím byla patřičnými orgány veřejné správy vymáhána školní docházka nebo řešena nevyhovující sociální situace romských rodin.

Celkově Květušínem prošlo na 300 dětí. Je známo, že ředitel Dědič bránil styku rodičů s dětmi to proto, aby přerušil „nežádoucí“ vztahy mezi rodiči a dětmi. Veškerou korespondenci od dětí rodičům a rodičů dětem četl, a pokud uznal, že by mohlo dojít k narušení vzdělávání dítěte, poštu zabral. Miroslav Dědič nabyt přesvědčení, že hlavní překážkou ve výchově dětí jsou jejich rodiče. Často je do školy nechtěli pouštět, protože měli strach, že se tam „zkazí.“ Bývalí žáci se tuto skutečnost dozvídají po šedesáti letech. Přesto na pana učitele Dědiče nedají dopustit.

³⁵ PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. s. 45

Často se zúčastňoval odebrání dětí, kdy se to neobešlo bez násilí. Byl si vědom dobře, že činí násilí, i když pro dobrou věc. Nevymlouvá se na dobu a bere svou odpovědnost vážně. Přesto vše jsou mu jeho žáci vděční květušínská škola pro ně byla domovem.³⁶

Vyznívá mi v hlavě otázka, zda tento postup byl správný. My Romové své děti nadevše milujeme. I když je nemůžeme zabezpečit všim potřebným nebo jim dát dostatečné vzdělání.

Po zkušenostech z Květušina vznikaly další romské školy hlavně na území Slovenska. Příkladem může být romská škola v Trebišově.

Dále na základních školách mohli na přechodnou dobu zřídit samostatnou romskou třídu pro zanedbané a obtížně vychovávané cikánské žáky dle všeobecně uznaných pravidel.

Vzdělávání romských žáků bylo velmi problematické. České školství na příchod takového počtu romských žáků nebylo připraveno. Většina učitelů neuměla s těmito žáky pracovat. Děti měly problém s docházkou, často mívaly neomluvenou absenci. Nepřipravovaly se na vyučování a neplnily si školní povinnosti. Zde si musíme uvědomit, že jim neměl kdo pomoci. Rodiče uměli jen základy čtení, psaní a počítání. A v jejich očích škola byla zbytečná, neboť se v romské komunitě a rodinách řešilo přežití. To znamená, zda byl zaplacen nájem, zda bylo z čeho uvařit.

Děti měly problémy s učební látkou. Nezvládaly pravopis, čtení, psaní, počítání. Většinou několikrát opakovaly ten samý ročník. Jen malá část dětí romského původu nastoupila do učiliště nebo na střední školu a zdárně je dokončila.

Učitelé na základních školách nechtěli tyto děti a přerazovali je na zvláštní školu. Každé dítě, které má návrh na přerazení na zvláštní školu, muselo ke komisi, která o tom rozhodla. Komise v těchto případech měla jednat objektivně, bohužel se stávalo, že na žádost učitelů nebo ředitele školy žáky přeřadila na zvláštní školu. Příčiny jejich

³⁶ Kudrna, T. *Zatajené dopisy*. [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10871537383-zatajene-dopisy/414235100021004/>

zaostávání nespočívaly v oblasti rozumové a mentální, ale v nevhodném sociálním prostředí. V šedesátých letech do zvláštních škol chodilo 40 % romských dětí.³⁷

Na Moravě, konkrétně v Olomouci a Ostravě funkcionáři řešili, že školský úřad přeřadil romské žáky na zvláštní školu, aniž by tam patřily. V tomto případě, měl ředitel povinnost přeřadit žáky zpět na devítiletou základní školu.

Někteří romští žáci dokončili povinnou školní docházku a nastoupili v patnácti letech do zaměstnání.

Podle Davidové paušálním zařazováním romských dětí do zvláštních škol, které se mnohokrát praktikuje, se utvrzuje profesionální diskvalifikace celé romské populace. Dítě, které projde zvláštní školou, právě tak jako dítě s nedokončeným základním vzděláním, má uzavřený přístup k učebnímu poměru ve větších částech řemeslech. Například na Mostecku dítě ze zvláštní školy vezme do učebního oboru jen jedna škola zakončená pouze certifikátem a to na pomocné práce a na klempířské práce. V současné době je učňovských oborů pro děti ze základních speciálních škol více, ale jedná se většinou o různé pomocné práce. Jako jsou kuchařské práce, zednické práce a podobně.³⁸

3.3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ VE 21. STOLETÍ

Píše se rok 1989, ve společnosti nastaly velké změny. Přejít z komunistického systému na tržní (kapitalistický). Romové svorně stáli při demonstracích na Václavském náměstí se svými českými bratry. Též doufali, že se pro ně něco změní, že konečně budou národem s právy.

Mnoho změn se týká školství. Již neoslovujeme učitele soudruhu, učíme se, co bylo dříve zakázáno a v dějepise se znovu učíme, kdo to byl Masaryk.

³⁷ PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. s. 81-82

³⁸ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom / Cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2. přepracované vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5. s. 212

Po roce 1989 byly stále patrnější nedostatky i v přípravě romských dětí na jejich rovnoprávné uplatnění v životě. Výrazem tohoto stavu byla téměř 80% přítomnost dětí ve zvláštních školách. Děle vysoké procento propadlíků zejména v 1. ročníku.³⁹

Na tento fakt, že je vysoké procento romských dětí na zvláštních školách, poukazují různé organizace například Amnesty Internacional.

Zlom nastal v roce 2007, kdy D. H. zažalovala český stát u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Žaloba se týkala porušení práva stěžovatelů v otázce práva ochrany proti diskriminaci, jež je zaručené článkem 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (dále jen „Úmluva“ ve vazbě na právo na vzdělání dle článku 2 Protokolu č. 1 k Úmluvy).⁴⁰

Jedná se o to, že D. H. byla umístěna na zvláštní školu, i když neměla mentální postižení. Tím jí bylo odepřen výběr dalšího studia na středních školách, neboť jako absolvent zvláštní školy měla omezené možnosti. S tím souvisí i uplatnění na trhu práce.

Velký senát došel k závěru, že došlo k nepřímé diskriminaci, protože neutrálně koncipované opatření (možnost umístit dítě do zvláštní školy pro děti s lehkým mentálním postižením) mělo nepřiměřený dopad na romské žáky. Současně nebylo možné, tento postup obhájit povinností využití odbornými pracovníky vedené diagnostiky nebo existencí souhlasu rodičů s jejich umístěním do dané školy.

*Podle Velkého senátu, postup při umísťování dětí do zvláštních škol nedisponoval dostatečnými zárukami, že romské děti mají stejné právo na vzdělání jako děti patřící k většinové populaci.*⁴¹

³⁹ BALVÍN, J. *Výchova a zdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Nakladatelství Radix, 2004. ISBN 80-86031-48-9

⁴⁰ Plán opatření pro výkon rozsudku evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice *“Rovné příležitosti*. [online]. [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25872/download/>

⁴¹ Plán opatření pro výkon rozsudku evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice *“Rovné příležitosti*. [online]. [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25872/download/>

Tento rozsudek a tlak Evropské unie a dalších organizací přiměl Českou republiku, tedy respektive Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ke změně koncepce vzdělávání romských dětí. Vytvořily se podpůrné prostředky k začlenění romských žáků do běžných tříd. Dále se změnil název zvláštních škol, z nichž se staly základní školy praktické, kde se děti učí podle stejných programů.

Mezi další pozitivní opatření k začlenění romských dětí do běžné třídy patří vytvoření přípravných tříd. Jedná se o specializované třídy, které pomáhají dětem ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí adaptovat se na školu. Přípravná třída funguje jako poslední ročník mateřské školy. Základem je organizovaná činnost dětí. Děti se učí pomocí her (didaktické, konstruktivní, soutěživé), rozhovorů, vycházek, prací, pohybu, hudební a výtvarné činnosti. Přípravnou třídu je možno zřizovat při základních, mateřských a základních zvláštních školách s počtem 10 – 15 dětí.

Mezi další podpůrné prostředky při vzdělávání romských dětí patří asistent pedagoga, který hraje velkou roli při jejich vzdělávání.

Dalším pozitivem je finanční podpora pro romské žáky na střední škole. Jelikož mnoho rodičů nepracuje nebo mají nízký plat, mnoho z nich si nemůže dovolit platit školné na soukromých středních školách. Pro tento účel ministerstvo školství ze státního rozpočtu vytvořilo dotaci „Stipendium pro romské žáky.“ Z tohoto stipendia se dá hradit školné, zakoupení školních pomůcek, jízdné, ale i ubytování v domově mládeže. Mezi další podporovatele patří Nadace Verda, Romský studijní program Komenského institutu a OSF Praha.

Od roku 2010 funguje na našem území Romský vzdělávací fond /dále jen REF), který finančně podporuje romské vysokoškoláky. Centrála organizace se nachází v Budapešti. Koordinátorem pro Českou republiku je společnost Romea v Praze. Ta shromažďuje všechny žádosti o stipendia romských žadatelů. V České republice bylo od roku 2010 do roku 2015 uděleno přibližně 331 stipendií v hodnotě 374 514 EUR, což je přibližně 1 002 937 Kč podle kurzovního lístku České národní banky ze dne 5. 5. 2017.

Dále REF prostřednictvím Romea pořádá pro stipendisty různé kurzy a doučování, které plně hradí vzdělávací fond. Z předpokládaného počtu 200 romských studentů vysokých škol REF podporuje každoročně 50 studentů.

V neposlední době české školství najíždí na inkluzivní vzdělávání. Pojem inkluze vychází z angl. inclusion, což znamená zahrnutí, v širším pojetí příslušnost k celku. Inkluze není jen optimalizovaná a rozšířená integrace. Jedná se o koncept, podle kterého by všechny děti měly navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu, a to bez ohledu na stupeň postižení.⁴²

Za zdravotní postižení se považuje postižení mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.

Za zdravotní znevýhodnění je považováno zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.

Sociální znevýhodnění je pro účely zákona:

- rodinné prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy;
- nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova;
- postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území ČR podle zvláštního právního předpisu.

Tyto děti mají nárok na začlenění do běžné třídy. Nikdo z nich nesmí být nějakým způsobem diskriminován na základě svého postižení či znevýhodnění.

Děti mají nárok na speciální pomůcky, na které přispívá ministerstvo školství. U závažnějších postižení může pomůcky hradit ministerstvo práce a sociálních věcí.

⁴² HÁJKOVÁ, V. STRNADOVÁ I. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha, Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7. s. 16-17

S dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami pracuje asistent pedagoga, na kterého má dítě nárok.

Asistent se snaží pomáhat dítěti při vyučování. Pod jeho vedením dítě plní zadané úkoly. Asistent pedagoga žáka neučí. Dítě se speciálními potřebami učí učitel, asistent pouze pomáhá žákovi látku lépe zvládnout v přiměřeném pracovním tempu.

4 VYLOUČENÉ LOKALITY

Sociální vyloučení je fenoménem posledních deseti let nejen u nás, ale i v celé Evropě. Na rozdíl od jiných v evropských státech je na tom Česká republika lépe. Nejprve si v sociálním slovníku zjistíme definici sociálního vyloučení.

Sociální vyloučení je situace, kdy se osoba ocitá mimo běžný život společnosti a nemá možnost se do něj zapojit. Vyčlenění osoby z běžného života společnosti i nemožnost zapojení do něj mohou mít různé důvody (ekonomické, sociální, kulturní, vliv společensky nežádoucích jevů, dopady trestné činnosti jiné osoby apod.) a mohou se projevat v různých oblastech života (bydlení, kontakt se sociálním prostředím, vzdělání, pracovní uplatnění, příjmová situace, bezpečnost, duševní zdraví apod.). V platné právní úpravě jsou sociální vyloučení a nemožnost sociálního začlenění chápány jako důsledek nepříznivé sociální situace.⁴³

Dle Gabalovy studie⁴⁴ je chudobou a sociálním vyloučením ohroženo na 1,5 milionu obyvatel naší země. Z toho je 100 000 dětí do šesti let a bezmála 180 000 lidí starších 65 let.

Sociálně vyloučené oblasti se nachází přibližně 297 městech a obcích. Je identifikováno na 606 vyloučených oblastí a ubytoven. Nejvíce sociálně vyloučených oblastí přibývá v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Tyto kraje jsou nejvíce ohroženy velkou mírou nezaměstnaností, což se odráží v chudobě a sociálním vyloučením.

Po roce 2006 přibývá oblastí, kde Romové tvoří většinu obyvatel, byť jsou tyto lokality stále v menšině. V lokalitách přibývají obecně chudí, velmi často nezaměstnaní lidé, jejichž životní situace v zásadě replikuje situaci romské populace (zadluženost, nízké vzdělání, apod.). Vedle nich také přibývá v lokalitách seniorů z majoritní populace.

⁴³ *Sociální vyloučení*. [online]. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/socialni-vyloucení.html>

⁴⁴ ČADA, K. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

Ani získání práce nezaručuje vymanění ze sociálně vyloučených oblastí. Většinou se jedná o nárazové práce, práce na černo nebo sezónní práce.

Naprostá většina dospělých obyvatel sociálně vyloučených lokalit dosáhla maximálně základního vzdělání. Existují dokonce důkazy o poklesu jejich úrovně vzdělanosti v uplynulých dvou dekadách.

Vliv na školní úspěšnost sociálně vyloučených dětí má docházka do mateřských škol. Tento vliv však výrazně roste s dobou, kterou děti v předškolních zařízeních tráví.

Domácnosti v sociálně vyloučených lokalitách jsou obecně hůře vybaveny pro přípravu dětí na školu. Celkem 22 procent ze všech žáků vyrůstajících v prostředí sociálně vyloučených lokalit se vzdělává v silně etnicky homogenních školách. V absolutních počtech to může znamenat celkem 3000 až 3500 žáků.

Sociálně vyloučené oblasti se potýkají s výraznými problémy, které přesahují hranice oblastí. Jedná se o nezaměstnanost, dluhy, lichvu, kriminalitu, narkomani, prostituce jak dospělých tak i dětí a alkoholismem. Mnoho obyvatel sociálně vyloučených oblastí si zvyklo na život na hranici a je apatická k tomu změnit svůj život. Jiní zas se přestěhují na jiná místa, kde si pronajmou byt za nekřesťanské peníze. Úřad práce jim vyplatí větší část na doplatku na bydlení.

Vláda na svém jednání se usnesla k vytvoření vládního poradního orgánu, který by řešil vyloučené oblasti. Usnesením Vlády České republiky z roku 2008 vzniká Agentura pro sociální začleňování. Agentura je komplexním programem pro integraci Romů, funguje jako koordinační orgán pro implementaci státní politiky romské integrace na lokální úrovni.⁴⁵

Jednou z těchto lokalit byla obec Obrnice na Mostecku. Obec Obrnice se nachází v Chráněné krajinné oblasti České středohoří necelé tři kilometry od města Most. Ve správním obvodu má obce České Zlatníky, Chanov (jedná se o rodinné domy starousedlíků, stejnojmenné romské sídliště se správně jmenuje Most, Zlatnická)

⁴⁵ Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách. [online]. [cit. 2017-05-06]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7377>.

a Obrnice. Obec čítá přibližně 2 500 obyvatel, podle kvalifikovaného odhadu činí podíl Romů více než 1 000 osob. Na zvyšujícím se počtu romských obyvatel obce se výrazně podílí realitní kanceláře, které levně vykupují byty od odcházející mladé generace majority a sestehovávají sem nepohodlné nájemníky z jiných měst.⁴⁶

Před několika lety kandidovala za místní ODS paní Drahomíra Miklošová a pan Stanislav Zaspal, který se stal starostou. V dalších volbách se oba kandidáti znova dostali do vedení obce, kdy pan Stanislav Zaspal, zastával funkci místostarosty a paní Drahomíra Miklošová se stala starostkou obce Obrnice. Za jejich úřadování se obec snažila dostat Obrnice z problémů, které se zde vyskytovaly. Zaměřili se na problémové obyvatele a místa, kde docházelo k největším konfliktům. V obci začala pracovat terénní sociální služba, která poskytovala poradenství lidem, kteří to potřebovali. Vytvořily se projekty na opravy některých domů. Zrekonstruovala se bývalá budova staré školy, která byla přeměněna v kulturní dům pro pořádání různých akcí. Například se zde pořádají školní besídky a různé školní soutěže. V roce 2010 obec začala spolupracovat s Agenturou pro sociální začleňování.

Pod vedením agentury se scházeli lidé z obce. Byli zde zástupci obce, školy, bytového fondu, Policie ČR, mateřské školy, dobrovolných hasičů, terénní služby neziskového sektoru, Dům na půl cesty a další včetně zástupců z Úřadu práce v Mostě a koordinátorů pro národnostní menšiny v Mostě. Tito lidé (lokální partneři) vytvořili skupiny, ve kterých měli za úkol vytvořit koncepci, kterou se obec bude zabývat a plnit ji. Já, jako zástupce školského zařízení, jsem byl ve vzdělávací skupině. Naším cílem bylo vytvořit strategii úspěšného vzdělávání romských dětí a další vzdělávání dětí na učilištích a středních školách.

Díky projektům může obec zaměstnávat lidi na veřejných pracích. V obci se vytvořila rozšířená sociální služba, která nabízí všem lidem pomoc při řešení svízelných životních situací. Začalo se pracovat s mládeží od 15 do 25 let, a tím se na ně působí v rámci prevence kriminality. V obci se pořádají besedy o dluhové tematice. Obec zaměstnává asistenty prevence kriminality. Dále všemožně podporuje

⁴⁶ FRIDRICHOVÁ, J. *O lokalitě*. [online]. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z <http://www.socialni-zaclenovani.cz/obrnice>

školská zařízení v obci, a to mateřskou školu a základní školu. Škola i školka byly zrekonstruovány. Dále obec vybavila z obecního rozpočtu i z projektu hudební a výtvarnou dílnu, byla nově vybudována školní cvičná kuchyňka. V letošním a příštím roce se chystá vybavit učebnu dělen a fyziky.

Důkazem toho, že integrovat Romy je ocenění paní starostky Drahomíry Miklošové za projekt integrace Romů do většinové společnosti. Rada Evropy cenu „DOSTA“ uděluje obcím, které zavedly novátorské a přitom úspěšné způsoby, jak Romy začlenit do života společnosti.⁴⁷

Mediální ohlas Obrnicím způsobil nové problémy. Mnoho spekulantů vidělo, že Obrnice řeší romskou problematiku. Mnozí začali skupovat byty a sestehovávat nové a nové problémové rodiny. V současné době je situace neúnosná. Malá obec se znova dostává do problémů, v jakých byla. Příliv a odliv nových obyvatel, problémy, rušení nočního klidu, kriminalita. Z Obrnic se většina neromských obyvatel odstěhovala do Mostu a své byty přenechávají agenturám, které do nich nastěhují nové problémové obyvatele. Tato situace začala být i neúnosná pro romské starousedlíky, kteří se raději odstěhují, aby měli klid.

4.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLY VE VYLOUČENÝCH LOKALITÁCH

Ve vyloučených oblastech se nachází školy. Tyto školy jsou specifické ve složení žáků navštěvujících žáků. Všechny školy se potýkají vesměs se stejnými problémy a všechny se snaží integrovat a úspěšně vzdělávat romské žáky, i když někdy je to velmi obtížné a učitel často prochází syndromem vyhoření. Výběr základních škol jsem uskutečnil na základě Gabalovy studie.

4.1.1 Základní škola Obrnice, okres Most, příspěvková organizace

Škola se nachází na náměstí v obci Obrnice. Do školy jezdí děti z celé spádové oblasti, tj. z Českých Zlatníků, Patokryjí, Lužic, Svinčic, Dobřic, Želenic, Chanova (rodinné domy), Chanov (romská osada) a Mostu. V letošním roce školu navštěvuje

⁴⁷ Obrnice oceněny Radou Evropy. [online]. [cit. 2017-05-07]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/coe.strasbourg/cz/aktuality/ceska_obec_obrnice_vitezem_ceny_dosta.html.

283 žáků. V současné době na škole pracuje 24 pedagogických pracovníků, z toho je jedna vychovatelka v družině, čtyři asistenti pedagoga, sedmnáct učitelů a dva zaměstnanci v řídicích funkcích. Většina učitelů ve škole pracuje delší dobu. V letošním roce do učitelských profesí nastoupili tři noví učitelé.

Děti se mohou po vyučování vyžít v kroužcích, které jsou školou poskytovány bezplatně a mezi něž patří: angličtina pro prvňáčky, dramatický kroužek, fotbalový, hra na klávesové nástroje, keramika, kreativní tvoření, počítačový kroužek, pohybové aktivity, sborový zpěv, šikovné ruce, výtvarný a kroužek mladého diváka, kde děti s paní učitelkou navštěvují večerní divadelní představení. Každoročně o všech prázdninách (jarní, podzimní, letní) a státních svátcích pořádám pro děti ve spolupráci z neziskovou organizací Komunitní centrum Duhovka příměstský tábor, kde s dětmi vyjíždíme na výlety do okolí. Dále pro děti pořádáme soutěže recitační, pěvecké a děti z pěveckého sboru vystupují na vítání občánků. Každoročně jezdíme se Svazem protifašistických bojovníků na Tryznu do Terezína. Má-li dítě problém s probranou učební látkou, může požádat učitele a domluvit si doučování.

Škola se zapojila do několika projektů a to např.:

FÍHA-DÝHA, projekt, který vznikl na podporu povědomí o kvalitě přírodních materiálů. Z tohoto projektu byly zakoupeny dřevěné materiály pro školní dílnu, kde děti vyrábějí různé výrobky ze dřeva nejen ve vyučovacích hodinách, ale i v kroužku šikovných rukou.

Šablony pro ZŠ: Tento projekt je zaměřen na doučování dětí se sociokulturním znevýhodněním.

ROMACT - Vzájemné soužití o.p.s: Z tohoto projektu škola obdržela školní pomůcky pro děti, které využívá ve vyučovacích hodinách. Jedná se o psací pera, tužky, kružítko, pravítka atd.

Zelená škola: Projekt je zaměřen na sběr baterií a drobného elektroodpadu ve školách.

Výzva č. 56 OP VK: Z tohoto projektu byla podpořena školní knihovna, pro kterou byly zakoupeny knihy využívané i pro povinnou četbu. Dále dvacet dětí s učiteli mohlo v září vycestovat na desetidenní poznávací zájezd do Velké Británie. Součástí zájezdu byla výuka anglického jazyka a poznávání krás Británie.⁴⁸

Škola spolupracuje s Obecním úřadem v Obrnicích, který ji podporuje a spolu se školou vytváří projekty na podporu financování školních aktivit.

Škola také spolupracuje s Obrnickým centrem sociálních služeb. Toto centrum v sobě zahrnuje několik služeb a to je Nízkoprahové centrum pro mládež od 15 do 26 let. Centrum pro školu připravuje mnohé besedy a přednášky na téma dluhové problematiky, šikany a další besedy. Dále centrum poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a pomáhá řešit různé problémy dětí ve škole. V rámci prevence záškoláctví často ráno doprovází děti do školy. Kontroluje potenciální záškoláky a pracuje s rodinami problémových žáků.

Komunitní centrum Duhovka je organizace zaměřená na práci s dětmi do 14 let. Děti mají možnost si v jejich centru vypracovat úkoly, požádat o doučování, připravovat na opravné zkoušky apod. Dále se školou o prázdninách komunitní centrum pořádá různé akce a výlety.

Mezi významné výchovné problémy žáků této školy patří zejména častá neomluvená absence žáků, záškoláctví, zapomínání pomůcek, špatná příprava žáků na vyučování, šikana, ničení školního majetku. Na této škole je také vzděláván poměrně vysoký počet žáků podle § 38 zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Jedná se o děti, které se vrátily ze zahraničí, (Velká Británie, Kanada, Belgie, Holandsko, Německo, Švédsko) kde žily a některé i navštěvovaly školy delší dobu. Po návratu neumí česky číst ani psát. Dokonce někteří neovládají pořádně ani jazyk země, ve které žily. Toto je jen část problémů, které ve škole řeší vedení i učitelé. U závažnějších problémů jsou rodiče pozváni do výchovné komise, kde s nimi je řešen přestupek jejich dítěte. Mez školou, rodiči a dítětem vzniká dohoda o nápravě chování.

⁴⁸ ZŠ Obrnice *Projekty*. [online]. [cit. 2017-15.05]. Dostupné z: <http://www.zsobrnice.cz/stranka-projekty-51>

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) „ŠKOLA PRO VŠECHNY“ je vytvořen pro všechny děti navštěvující ZŠ Obrnice. Tím se pedagogové snaží o vytvoření místa, kde má každé dítě své místo a jsou všechny vítány. ŠVP je sestaven tak, aby na úrovni školy vytvářel co nejlepší předpoklady pro postupné osvojování klíčových kompetencí pomocí každodenní činnosti školy, to je vyučování, ale i mnoho dalších činností.

4.1.2 Základní škola Zlatnická, příspěvková organizace

Škola se nachází uprostřed „romského“ sídliště Chanov, je tedy „romskou“ školou. Za dobu své třicetileté existence se stala neoddelitelnou součástí zdejšího dění. Škola se snaží řešit výchovu a vzdělávání dětí odlišného etnika a odlišné kultury. Vzhledem ke specifiku romské národnostní menšiny, odlišnému pohledu na svět a jiným životním hodnotám je nutné respektovat individuální zvláštnosti každého dítěte a právo na individuální vzdělávací tempo. Za klíčový považujeme úspěšný „školní start“. Vstup do školy je mezníkem ve vývoji každého dítěte. U romských dětí se navíc jedná o seznamování s jinou kulturou a sociálním prostředím, proto přechod z domácího do školního prostředí není pro děti jednoduchý.⁴⁹

Školu navštěvuje 206 žáků romského původu. S těmito romským žáky pracuje 23 učitelů, 2 vychovatelky a 4 asistenti pedagoga. Velká část učitelů v chánovské škole pracuje řadu let a jen malá část pedagogického sboru se po dobu působení školy vystřídala, nicméně v roce 2015 zasáhla školu velká personální změna díky novele školského zákona č. 563/2004 o pedagogických pracovnících, kdy se větší část učitelů vyměnila.

Škola se zabývá řešením problému záškoláctví, šikany, neomluvené absence, toxikomanie u dětí, syndromem hladových dětí a další problémy.

Škola pro děti pořádá rozmanitou zájmovou činnost. Děti mají možnost navštěvovat tyto kroužky: nápravy komunikačních schopností, taneční kroužek, finanční gramotnost, keramický kroužek, čtení s radostí, mini podniky, kreativní kroužek, čtenářská gramotnost a hru na flétničky.

⁴⁹ Charakteristika školy. [online]. [cit. 2017-15.05]. Dostupné z: http://www.zschanov.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=4

Dále škola se zapojila do projektu: „PODPORUJEME SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ“. Cílem projektu je rozvoj v oblastech, které škola určí jako prioritní pro svůj rozvoj a budoucí směřování. Z tohoto projektu se mohou učitelé vzdělávat a mohou zaměstnat speciálního pedagoga, který jim bude pomáhat vzdělávat děti s podpůrnými prostředky. Dalším projektem je „POSILUJEME GRAMOTNOSTI A DOVEDNOSTI INOVATIVNĚ“ a PODPORA „STŘEDOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ CHANOVSKÝCH ŽÁKŮ“, Projekt „Učíme se na výletech formou interaktivního poznávání“, „Přípravné třídy jsou naší prioritou“.

Škola do nedávna spolupracovala s romským sdružením AVER ROMA, které ovšem spolupráci nedávno ukončilo. Dále spolupracuje s Domem romské kultury v Chánově, který pro základní školu připravuje různé projekty. Město Most jako zřizovatel školy se o chánovskou školu stará. V nedávné době škola prošla rekonstrukcí.

Vzdělávací program vycházející z mentality a vzdělávacích potřeb žáků romského etnika. Školní vzdělávací program svými přístupy, formami a metodami práce usnadňuje žákům se sociálním znevýhodněním úspěšně zvládnout náročný vstup do školy a školní povinnosti. K domácí přípravě lze využít dvě oddělení školní družiny.

5 ALTERNATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Alternativní školy jsou někdy nazývány školy hrou, protože jsou to školy s jinými metodami a organizací výuky a obvykle se skutečně snaží o přiblížení učiva formou hry, diskuse, problémových úkolů a podobně. Stejně jako ostatní školy, i alternativy mají povinnost plnit závazný rámcový vzdělávací program.

V České republice existují několik typů alternativních škol. Všechny tyto školy mají často opakující se znaky:

- snaha neudusit přirozenou touhu poznávat nové věci a jevy
- přátelský vztah mezi učitelem a dítětem, ochota a schopnost učitele pozitivně děti motivovat, podporovat jejich kvality i originalitu a respektovat vývojové zvláštnosti (chyba je stupeň učení, ne přestupek)
- spolupráce s rodinou dítěte (učitel zná možnosti pedagogiky, vy nejlépe znáte své děti)
- co nejaktivnější zapojení dítěte ve výuce, podpora spolupráce a rozvoj komunikace
- pěstování odpovědnosti spoluúčastí dětí na rozhodování
- propojování předmětů (k pochopení souvislostí a využitelnosti poznatků)
- prostředí uzpůsobeno dětem (pomůcky snadno přístupné v nízkých policích, dětská výzdoba)
- vyučování bez zvonění, ale podle momentálního zaujetí či únavy dětí (proč končit uprostřed zajímavé činnosti a proč nedopřát oddech tam, kde je třeba)
- slovní hodnocení

Z nabídky alternativních škol jsem vybral několik, které mě zaujali. Myslím si, že by tyto školy mohly, zaujmou romské žáky, kde by mohli být i úspěšní.

Montessori založila italská lékařka Maria Montessori. Nejprve pracovala s dětmi s mentálním postižením. Poté založila v Římě školu pro chudě děti, ve které použila

své zkušenosti při jejich vzdělávání. Od roku 1989 u nás funguje na 18 Montessori základních škol. V roce 2010 byla v Praze otevřeno Montessori lyceum.⁵⁰

Montessori třída je rozdělena do oblastí, ke kterým náleží dobře přístupné police s různými pomůckami podle zaměření – čeština, matematika, kosmická výchova (tj. přírodní vědy a vztah ke světu kolem nás). Ve třídě je dostatečný prostor pro děti, které chtějí pracovat na koberci.

Výuka probíhá ve věkově smíšených skupinách: (1. - 3., 4. - 6., 7. - 9. ročník). Montessori pedagogika je do značné míry založena na samostatnosti a zodpovědnosti dítěte, proto je problematické, pokud do Montessori školy umístí rodič dítě zvyklé na odměny a tresty, či plnění pokynů. Takovému dítěti bude lépe v klasické škole, využívající podobný způsob motivace. Velmi vhodné je, aby dítě před nástupem do Montessori školy navštěvovalo Montessori školku, protože v MŠ se pracuje s materiály, na kterých staví metodika ve škole.

Výuka začíná kratší společnou činností (povídání v kroužku o tom, co je nového nebo jiná společná aktivita – např. jednoduchá hra, ukázka práce s novou pomůckou, pokus apod.). Poté si každé dítě ve spolupráci s učitelem volí, co půjde dělat dál – vybere si pomůcku nebo pracovní list a může si sednout ke stolu či na koberec. Úkolem učitele je připravit podnětné prostředí a pomůcky, potom už děti nevyrušuje z jejich soustředění, ale pozoruje a pomáhá pouze tam, kde je to třeba. Pomůcky jsou vytvořeny tak, aby dítě samo mohlo kontrolovat řešení. Např. na obrázku má dítě označit správné místo pro písmeno „a“ – po otočení samo vidí, zda odpovědělo správně. Každé dítě tak může postupovat vlastním tempem. Přirozeně si volí úkoly, které nejlépe odpovídají jeho stupni vývoje a díky tomu poměrně snadno a rychle novou dovednost zvládne (období ideální pro rozvoj nějaké dovednosti se nazývá senzitivní fáze). Zpočátku učitel také sleduje, zda se dítě věnuje rovnoměrně všem předmětům, ale děti se to časem naučí hlídat samy. Společně probíhá výuka výchov (tělesná, hudební, popř. dramatická), které nemusí být realizovány jako hodinové celky.

⁵⁰ Montessori. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/montessori/>

Lesní / přírodní škola je fenoménem několika let. Díky nedostatku mateřských škol jsou lesní školky čím dál více v oblibě.

První pokusy o realizaci výuky kompletně v přírodě probíhaly na počátku 20. století ve Velké Británii. V 50. letech vznikla první lesní mateřská škola v Dánsku, od roku 1968 existují lesní MŠ v Německu. V ČR provozoval od roku 1926 přírodní školu (tzv. Dětskou farmu na Libeňském ostrově v Praze) Eduard Štorch – v r. 1930 ji ovšem úřady zakázaly. Nyní se u nás pomalu začínají prosazovat lesní školky, ale protože tee-pee ani jurta nesplňují hygienické požadavky na podobu školského zařízení, vznikají u nás zatím lesní školky v podobě různých klubů a bez nároků na dotace. V ČR v tuto chvíli zřejmě neexistuje přírodní základní škola. V Praze 8 existuje od r. 1993 soukromé reálné gymnázium Přírodní škola a od roku 2014 gymnázium v Hořicích.

Vzdělávání v lesní školce probíhá za každého počasí a po celý rok v přírodě. Zázemím bývá jurta, tee-pee nebo maringotka, ale převážnou část dne děti pobývají venku. Cílem je utváření vztahu k přírodě a zdravý životní styl (otužilost, předcházení alergiím apod.).⁵¹

Začít spolu je program, jež vznikl v 90. letech na základě poznatků o lidském mozku a procesu učení i z praxe mnoha škol. Tento program, který vznikl v USA, převzala a realizovala společnost SBS ČR za finanční podpory Sorosovy nadace. Program se stal součástí Projektu podpory vzdělávání OSF Praha pod názvem „Začít spolu“ a to od roku 1994 v mateřských školách a od roku 1996 i na prvním stupni základních škol. (Ve školním roce 96/97 to bylo prvních 5 základních škol, v současnosti je jich zřejmě kolem padesáti.)

Čím je zvláštní tento program:

- Více než v jiných programech se v Začít spolu klade důraz na multikulturní výchovu – učitel by měl dětem pomoci uvědomit si význam jednotlivých

⁵¹ Lesní / přírodní škola. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/lesni-skola/>

etnických skupin, obzvláště těch, ze kterých pocházejí děti navštěvující školu.

- Na začátku nebo v průběhu roku sepisuje učitel společně s dětmi pravidla, která se budou ve třídě dodržovat. Děti samy navrhnou, co by ve třídě chtěly (např. aby nikdo nikomu neubližoval) a pod seznam pravidel se každý podepíše. Tato forma vytvoření pravidel chování je pro děti samozřejmě závaznější než školní řád nebo nařízení učitele.

Tento program má společné znaky jako Montessori. Také má centra aktivit, kde jsou pomůcky. Děti začínají den tím, že sedí v kruhu (na koberci), ve kterém si děti vzájemně sdělí své nové zážitky či pocity a seznámí se s plány na nový den. Podoba výuky záleží na každém učiteli, ale obecně by děti měly být co nejaktivněji zapojeny (hry, diskuse, zajímavé úkoly, práce v různě velkých skupinách).

Učivo ve všech centrech se vztahuje vždy po určitou dobu (např. týden) k jednomu tématu a je vybíráno tak, aby se naplňovaly požadavky školního vzdělávacího programu. Každé dítě si vybírá do kterého centra, který den půjde, ale během týdne musí vystřídat všechna centra. V každém centru děti plní zadané úkoly – některé samostatně, jiné skupinově, svým tempem i vlastním způsobem. Učitelé rozvíjí dětskou tvořivost tím, že nabízejí úkoly s mnoha řešeními. Pokud jsou některé děti dříve hotovy, mohou plnit náročnější dobrovolné úkoly navíc, pomáhat ostatním nebo si najít libovolnou jinou činnost (např. čtení). Učitel má čas na děti, které vyžadují větší pozornost. Hotové práce si děti nejprve samy hodnotí, poté je dávají zhodnotit učiteli nebo hodnotí všichni společně, a nakonec je zařadí do své složky (tzv. portfolia), kde se postupně hromadí práce během celého pololetí (roku) a rodič či učitel se mohou kdykoli podívat na pokroky dítěte.

Pro práci v centrech bývá ve třídě ještě asistent, který se věnuje dětem stejně jako učitel – to však záleží na možnostech školy (někdy se může jednat o vychovatelky z družiny nebo studenty ze spolupracující pedagogické fakulty).⁵²

⁵² Začít spolu. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/lesni-skola/>

Tento program je pro mě jako pro Roma zajímavější. Neboť se zde klade důraz na multikulturu a pamatuje se na odlišnosti dětí.

5.1 SOCIOKULTURNÍ HANDICAP ROMSKÝCH DĚTÍ

V této kapitole se zaměřím na sociokulturní handicap romských dětí, které navštěvují naši školu, tedy Základní školu v Obrnicích.

Výchova v romských rodinách je jednodušší než v rodinách majoritních. V určitém věku matka dítě odloží a stará se o něj nejstarší dítě. Vzorem pro malé dítě tedy není rodič, ale starší sourozenec. Ten nemá takovou slovní zásobu, a tak malé dítě přejímá naučené vzory chování od staršího sourozence. Nemůžeme říci, že se jedná o charakteristický rys výchovy, který můžeme pozorovat u všech romských rodin.

Dnes v mnoha rodinách se mluví česky, i když špatnou češtinou. Dále druhým jazykem může být maďarština nebo romština. V poslední době romština ustupuje. Mnoho mladých lidí nezná již vlastní jazyk. Jen málo lidí doma mluví slovensky a to pokud s nimi žijí prarodiče. Zvláštní skupinou jsou maďarští Romové.

Děti přicházejí do prvního ročníku nepřipravené. Mnoho z nich nenavštěvuje mateřskou školu. Tím je spojen velký deficit znalostí dětí. Děti mají často vadu řeči, neznají barvy, tvary, neumí namalovat obrázek, neumí držet tužku. Velkým problémem je poznávání zvířat, květin, tvarů. Nerozeznávají pravou a levou stranu. Stává se nám, že dítě, které nenavštěvovalo mateřskou školu, se špatně vyrovnává se školním prostředím. Některé děti pláčou a narušují výuku. U jednoho dítěte se nám stávalo, že plakalo ve škole každý den po dobu několika měsíců. U některých je velmi špatná domácí příprava, neboť rodič s dětmi doma nepracuje na školním úkolu a přípravě do školy. Mnozí doma netrénují čtení, psaní, počítání. To se projeví na jejich znalostech, za které dostanou většinou nedostatečnou známku. To je dále spojeno s propadáním a opakováním ročníků. Některým rodičům je úplně jedno, že jejich dítě neprospívá z většiny předmětů. Mnoho romských rodičů se školou nespolupracuje, nechodí na třídní schůzky. Vůbec nereagují na výzvu učitelů nebo vedení školy. Velmi často dochází k tomu, že po dobu školní docházky dítěte, se rodič ani jednou neobjeví ve škole. V tu chvíli nastupuje asistent pedagoga, který se vydává do rodin k šetření

situace. V případě nějakých problémů v rodině může asistent pomoci radou nebo je navede na odborné poradny a odborníky. Pokud však nereagují na žádnou výzvu, nejsou ochotni jednat ani s asistentem, nastupuje pracovník OSPOD, který nad nimi vykonává dohled.

Pokud do školy přijde, je agresivní, nebo učitelé slíbí, že dohlédne na nápravu, ale většinou toto nedodrží. Rodič slíbí cokoliv, jen aby měl klid od učitelů.

V poslední době se u nás vyskytl nový problém, který byl pojmenován „syndrom hladových dětí“. Problémem tohoto syndromu je, že rodiče několik dní před výplatou sociálních dávek nemají peníze a nemohou koupit potraviny domů a dětem svačiny. Tyto problémy řeší tím, že si půjčují peníze od lichvářů nebo si berou potraviny od vietnamských obchodníků na dluh, který rodinný rozpočet následně dlouhodobě zatíží a rodiny se tak dostávají do nekonečné dluhové pasti.

5.2 ASISTENT PEDAGOGA

Profese asistentů existuje ve vzdělávacím systému České republiky už více než dvě desetiletí, v jejichž průběhu ale doznávalo změn jak zaměření pracovní náplně asistentů, tak i samotné pojmenování těchto podpůrných pedagogických pracovníků.

Asistent jako podpůrný prostředek při vzdělávání dětí vznikl na základě vyhlášky č.127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách která stanovila, že ve speciálních třídách pro žáky s poruchou autistického spektra, třídách pro žáky hluchoslepe, přípravných stupních a třídách pro žáky s více vadami zabezpečují vzdělávací činnost dva pedagogičtí pracovníci.⁵³

V prvních letech po vyhlášení této vyhlášky, tuto práci ve speciálních třídách vykonávali pracovníci civilní služby.

Začátkem devadesátých let z iniciativy V. Oláha a H. Balabánové se objevuje první romský asistent, který pracuje s dětmi se sociálním znevýhodněním. Od září 1993 romský asistent začal pracovat na soukromé Základní škole Přemysla Pittra v Ostravě.

⁵³ *Asistent pedagoga*. [online]. [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/historie>

Vzdělávání a financování „romských asistentů“ se v letech 1993 až 1998 věnovaly nestátní neziskové organizace – především brněnské Společenství Romů na Moravě a pražská nadace (později obecně prospěšná společnost) Nová škola.

Jelikož se ukázalo, že asistent je přínosem pro vzdělávání dětí, byla tato pracovní pozice uzákoněna v roce 1997 a od září téhož roku mohli romští asistenti nastoupit na svá místa. Financování asistentů převzalo od nestátních subjektů ministerstvo školství. Doposud bylo výhodou, že je romský asistent romského původu.

Princip etnicity na pozici romských asistentů byl zrušen v roce 2000 a funkce se přejmenovala na vychovatel-asistent pedagoga. Další změna nastala v roce 2004 s novou legislativou, kdy byla pozice přejmenována na asistent pedagoga, bez ohledu na to, zda působí u žáků se zdravotním postižením nebo u žáků se sociální znevýhodněním⁵⁴

V současné době rozlišujeme dvě úrovně odbornosti pro pedagogického asistenta. Podle nich je odlišné i vzdělání:

1. Asistent pro vyšší úroveň činnosti – přímou pedagogickou činnost ve třídě, ve které jsou vzděláváni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo ve škole s integrovanými žáky – musí mít asistent pedagoga střední vzdělání s maturitou a odpovídající pedagogické vzdělání (SŠ, VOŠ nebo VŠ zaměřenou na pedagogiku nebo alespoň kvalifikační kurz pro asistenty pedagoga);
2. Asistent pro nižší úroveň činnosti – pomocné výchovné práce ve škole nebo školském zařízení – stačí asistentovi pedagoga střední vzdělání s výučním listem nebo dokonce i jen vzdělání základní, podmínkou je absolvování kvalifikačního kurzu pro asistenty pedagoga.

Pokud má škola zájem o asistenta pedagoga, musí o něj požádat krajský úřad. Ředitel školy na základě dokumentace žáka vypracuje kompletní žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga, kterou zašle na příslušný odbor školství krajského úřadu.

⁵⁴ NĚMEC, Z. ŠIMÁČKOVÁ-LAURENČÍKOVÁ, K. HÁJKOVÁ, V. *Asistent pedagoga v inkluzivní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-712-0. s. 10

V případě vyplňování výše uvedeného souhlasu se zřízením funkce asistenta pedagoga je však třeba rozlišovat zda se jedná o:

- asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením například pro žáky s postižením: mentálním, tělesným, zrakovým, sluchovým, vady řeči, autismem, souběžným postižením více vadami, vývojové poruchy učení nebo chování
- se zdravotním znevýhodněním pro žáky se zdravotním oslabením, dlouhodobě nemocným, nebo zdravotními poruchami vedoucí k poruchám učení a chování,
- asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním pro žáky z rodinného prostředí s nízkým socioekonomickým statutem, nařízením ústavní či ochranné výchovy, postavením azylanta či uprchlíka, se školou nespolupracující rodiče, odlišný mateřský jazyk od vyučovacího jazyka ad.⁵⁵

Romský asistent byl mezičlánkem mezi školou, dítětem a rodinou. Často pomáhal s komunikací mezi těmito subjekty.

V roce 1999 jsem nastoupil na Základní školu v Obrnicích jako romský asistent. Ve škole jsem pracoval nejen s romskými žáky, ale i neromskými. Vždy jsem měl na paměti neoddělovat (segregovat) obě kultury, ale spojovat. Být vzorem pro ostatní a ukázat, že i Rom může něčeho dosáhnout, pokud se snaží.

Pracoval jsem s dětmi ve třídě a pomáhal jim s učením. Často jsem jim musel vysvětlit, co po nich paní učitelka chce. Většinou jsem pracoval romskými i neromskými dětmi, které měly poruchu učení nebo poruchy chování.

Začátky byly pro mě velice těžké, než jsem se na škole zaklimatizoval. Po vyučování jsem vedl romský sbor. Do sboru mi chodili většinou chlapci. Mou vášní je cestování a toho jsem využil ve škole. S dětmi jsem procestoval celý Ústecký kraj a dodíval se s nimi na každý zámek, hrad, zoologickou zahradu.

Součástí mého působení jako asistenta, byla také terénní práce, kdy jsem navštěvoval rodiny žáků a řešili jejich studijní výsledky nebo problémy, které měli

⁵⁵ BAŘINKOVÁ, Z a spol. *Spolupráce s asistentem pedagoga metodika*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-65-7. s. 5

ve škole. Často jsem se snažil je přimět, aby jejich dítě dále pokračovalo ve studiu na učilišti. Tuto práci dělám již osmnáct let. Za tu dobu mi prošlo rukou spoustu dětí. V současnosti pracuji ve škole s druhu generací dětí. Po krušných začátcích, kdy děti a rodiny odmítali studium na středních školách, mám své úspěchy. A to v podobě svých romských žáků, kteří dokončili studium na středních školách a v letošním roce se jiní chystají k studiu na vysokých školách.

V posledních letech se asistent pedagoga stal důležitým klíčovým mezičlánkem ve vzdělávání. Inkluzivní vyučování neboli Inkluze počítá s asistenty pedagoga k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

Asistenti právě těmto dětem mohou pomáhat při vzdělávání a často jsou pro některé děti se zdravotním znevýhodněním nepostradatelným pomocníkem.⁵⁶

5.3 NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Neformální vzdělávání je vzdělávací přístup, který je organizován mimo formální vzdělávací systém, tedy mimo vzdělávání poskytované hlavně školami. Avšak ne každé mimoškolní vzdělávání lze automaticky nazvat vzděláváním neformálním. Neformální vzdělávání musí splňovat další kritéria, například musí být postaveno na projektové logice. To znamená, že vzdělávací proces musí být plánovaný a vést k předem definovanému vzdělávacímu cíli. Současně by měl obsahovat charakteristické rysy neformálního vzdělávání, kterými jsou například:

- dobrovolnost,
- přístupnost každému (v ideálním případě),
- zaměření na ty, kdo se učí, a s jejich aktivní účastí,
- zahrnutí jak individuálního učení, tak učení se ve skupině a od skupiny,
- zaměření na osvojování dovedností pro život a přípravu na aktivní občanství,
- celostní přístup – zahrnuje znalosti, dovednosti a postoje a rozvíjí člověka jako celou osobnost včetně jeho emocí a hodnot

⁵⁶ KALEJA, M. *(Ne)připravený pedagog a žák z prostředí sociální exkluze*. Opava: Slezská univerzita, Fakulta veřejných politik. 2015. ISBN 978-80-7510-191-4. s. 65

- učení založené na zkušenosti a činnosti,
- rozdělení procesu učení do konkrétních/postupných kroků, které jsou stejně důležité jako samotný výsledek učení
- učení vycházející z potřeb účastníků.⁵⁷

Neformálního vzdělávání využívá v některých případech i škola. Například na školním výletě v zoologické zahradě se děti dozvídají nové zajímavosti.

V romské komunitě se jedná hlavně o předávání zkušeností z jedné generace druhé, kdy otec předává své vědomosti a zkušenosti svému synovi. Může se také jednat o řemeslo nebo zkušenosti muzikanta. Dále zkušenosti matky při obstarávání obživy a chodu domácnosti, které předává dceři. Často se takto předávají různá moudra starých Romů (nepísané zákony).

Při vzdělávání romských dětí jsou důležité neziskové organizace. V těchto organizacích děti tráví svůj volný čas. Mnohdy jim nahrazují i domácí prostředí, neboť doma nemají prostor ke školní přípravě a k učení.

Jednou z těchto neziskových organizací působící v Obrnicích je Komunitní centrum Duhovka, které vzniklo v roce 2004. Cílem této organizace je zaplnit volný čas dětí a mládeže od 6 do 15 let. Centrum pro děti pořádá různé kroužky jako je taneční, výtvarný a kroužek poškoláka, kde se děti mohou připravovat do školy. Jejich hlavní pomoc při vzdělávání spočívá především v tom, že si děti u nich mohou: napsat domácí úkoly, doučování předmětů, ve kterých děti vnímají nedostatky, přípravě na zkoušky, procvičování čtení, procvičování především matematiky a angličtiny. Dále děti připravuje na opravné zkoušky. Duhovka se snaží doučování dělat přitažlivější pro děti formou vědomostních soutěží. Dále pro děti pořádají různé kurzy jako je anglický jazyk. Minulý školní rok realizovali projekt zaměřený na pomoc při přechodu dětí ze základní na střední školu. U řady dětí došlo při pravidelné přípravě ke zlepšení prospěchu, či ztrátě obav z problematického školního předmětu a získání většího sebevědomí.

⁵⁷ *Neformální vzdělávání*. [online]. [cit. 2017-16-05]. Dostupné z: <http://www.mladezvakci.cz/informace-o-programu/neformalni-vzdelavani/>

Mezi další neziskové organizace působící v obci Obrnice patří Obrnické centrum sociálních služeb, které se dělí na několik služeb.

Jednou z těchto služeb je Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi "OLIVÍN", které pracuje s rodinami s dětmi. Sociální pracovníci v odpoledních hodinách pracují s rodiči a dětmi na nácvik rodičovských kompetencí. To znamená, že se společně rodiče s dětmi učí, jak se mají připravovat do školy a jak plnit domácí úkoly.

Druhou sociální službou je Nízkoprahové centrum Vulkán pro mladé lidi od 15 do 26 let. V tomto zařízení pracují s mladými lidmi a snaží se je motivovat k lepší změně svého života. To znamená, že aktivity jsou zaměřeny na pomoc mladým lidem jak přežít v globálním světě. Například jedna z aktivit je finanční gramotnost, kde se mladí seznámí s finančním trhem, jejich produkty (úvěry) a úskalími. Jak nespadnout do dluhové pasti. Další aktivitou je „Rozkoš bez rizika“, kterou pořádá pro Vulkán stejnojmenná organizace. Zde se mladí učí zodpovědnosti v sexuálním životě, ale i plánovanému rodičovství. Dále pro studenty pořádají doučování, přípravu na přijímací řízení do škol a přijímací pohovory do nového zaměstnání. Pořádají pro ně různé přednášky o rozličnostech a kulturách světa. Seznamují se také s vlastní romskou kulturou. Sociální pracovníci se snaží motivovat mladé ke studiu a dokončení učňovského oboru či maturitního studia.

Mezi významné organizace, které doučují romské děti je Muzeum romské kultury v Brně. To se již od roku 2005 zabývá se aktivitami, které podporují školní úspěšnost sociálně znevýhodněných dětí. Pomocí individuálního a skupinového doučování, které je zaměřeno na zlepšení školních výsledků dětí a zejména na jejich motivaci k dalšímu vzdělávání. Doučování je úzce propojeno s volnočasovými aktivitami, které jsou pro děti velkou motivací a odměnou za pravidelnou docházku na doučování. Doučování se mohou účastnit děti od 6 do 18 let. Celkem je doučováno 60 dětí, kterým pomáhá 51 dobrovolníků převážně z pedagogických a filosofických fakult. Doučování probíhá jednou týdně v časových intervalech 60-90 minut. Podle potřeby dětí je možné se domluvit na dalším doučování mimo stanovený termín.

V Brně se nachází i další organizace, která se zabývá vzděláváním a doučováním romských žáků a studentů. Je jím IQ Roma servis. Její pracovníci a dobrovolníci pomáhají s doučováním 20 dětem ze základní školy, které jsou rozděleny do pětičlenných skupinek. Doučování se účastní i děti, které nepropadají či nemají větší problémy, ale chtějí být ve škole lepší a mají o předmět zájem. IQ Roma servis pracují také s 50 studenty ze středních škol. Jedná se převážně o studenty maturitních oborů.⁵⁸

Ideální je úzká spolupráce školy a neziskového sektoru, kde by se tyto organizace doplňovaly ve vzdělávání dětí. Děti takto mají příležitost si aktuálně probíranou látku po vyučování zopakovat a lépe si ji osvojit.

⁵⁸ USTOHALOVÁ, J. *Zájem Romů o vzdělání v Brně roste, rodiče posílají děti na doučování*. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/doucovani-romu-v-brne-0ta-/brno-zpravy.aspx?c=A160326_2235132_brno-zpravy_lva

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

Cílem výzkumné části je na vybraném vzorku respondentů zmapovat postoje žáků a studentů různých škol k vlastnímu vzdělávání, identifikovat příčiny nízké motivace k dalšímu vzdělávání. Ve vybraném vzorku respondentů jsem se dále zaměřil na pojetí jejich vlastní kulturní identity. K průzkumu jsem zvolil kvantitativní formu dotazníkového šetření. Na základě analýzy sebraných dat v závěru kapitoly shrnuji doporučení jako zpětnou vazbu na zjištění z uvedeného průzkumu.

6.1 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Kvantitativní výzkum vychází z pozitivismu, opírá se o dedukci (teorie – formulace hypotéz – pozorování – testování hypotéz – interpretace a zobecnění). Vychází z teorie a předpokládá projekt výzkumu. Cílem šetření je získání objektivních důkazů, ověření hypotéz – teorií.⁵⁹

Mezi kvantitativní metody patří: experiment, korelační šetření, specializovanější, normativní šetření, longitudinální studie, analýza časových řad, Q – metodologie, shluková analýza, jednorozměrné a vícerozměrné školování, operační výzkum.

V praktické části bakalářské práce jsem si nejprve stanovil jasné cíle své práce. Na jejich základě jsem vytvořil hypotézy a pak jsem zvolil metodu dotazníkového šetření.

6.2 CÍLE A HYPOTÉZY

Cíl č. 1: Zjistit, jaké podmínky pro školní přípravu mají romští žáci v domácím prostředí.

Cíl č. 2: Zjistit postoje romských žáků ke klimatu tříd, v nichž se vzdělávají.

⁵⁹ SEBERA, M. *Selected Chapters on Methodology*. Brno: Masaryk University, 2012. ISBN 978-80-210-5963-4. s. 4.

Cíl 3: Zjistit postoje romských žáků k vlastnímu vzdělávání a jeho přínosu.

Hypotéza č. 1: Předpokládám, že min. 50 % romských rodičů nepomáhá dětem s domácí přípravou.

Cíl č. 4: Zjistit, zda současní žáci mají konkrétní představu o svém budoucím povolání.

Cíl č. 5: Zjistit, zda učitelé znovu vysvětlí učební látku, když jsou o to požádány dětmi.

Hypotéza č. 2: Předpokládám, že minimálně 60 % žáků na základní škole hodnotí své vztahy se spolužáky jako neproblematické.

Hypotéza č. 3: Předpokládám, že minimálně 50 % dětí si uvědomuje pozitivní přínos školy ve vzdělávání.

Hypotéza č. 4: Domnívám se, že 50 % žáků má představu o svém budoucím povolání.

Hypotéza č. 5: Předpokládám, že 50 % učitelů znovu vysvětlí učební látku, když je o to požádán.

6.3 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazník je explorativní metoda, tedy metoda dokazování zjišťování. Pomocí této metody se snažíme zjistit odpovědi na již stanovené otázky. Dotazník je písemná forma zjišťování a není tam nutný osobní kontakt. Důležitou roli zde hrají správně formulované otázky.⁶⁰

Dotazník v mé práci se skládá z 23 otázek. Odpovědi na otázky jsou volné a u několika otázek je možné vybrat odpověď.

6.4 CHARAKTERISTIKA VZORKU RESPONDENTU

Ve svém průzkumu jsem oslovil 22 respondentů z celé České republiky. Osloveni byli žáci základních školy, a to v Obrnicích, Chanově, Kadani, Nymburce. Dále část výzkumného vzorku tvoří studenti učilišť, střední průmyslová školy a střední odborná škola gastronomie a služeb Most, vyšší odborné školy v Mostě a vysokých škol Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Jana Amose Komenského v Praze a Vysoké školy svaté Alžběty v Bílině. Zaměřil jsem se na žáky a studenty od 5. třídy základní školy po dálkově studující středoškoláky a vysokoškoláky ve věkovém rozmezí od 10 do 45 let.

Tabulka č. 1 Výzkumný vzorek

Typy škol	ZŠ I. stupeň	ZŠ II. stupeň	Odborné učiliště a střední škola	VOŠ	vysoké školy	
věk dotázaných	6-10	11- 15	16-20	20 až 40	20 až 40	41 a víc
Muži	0	6	2	1	0	1
Ženy	1	5	2	2	2	0

⁶⁰ ŘEZÁČ, J. Sociální psychologie. Brno: PAIDO, 1998. ISBN 8085931-48-6. s. 229

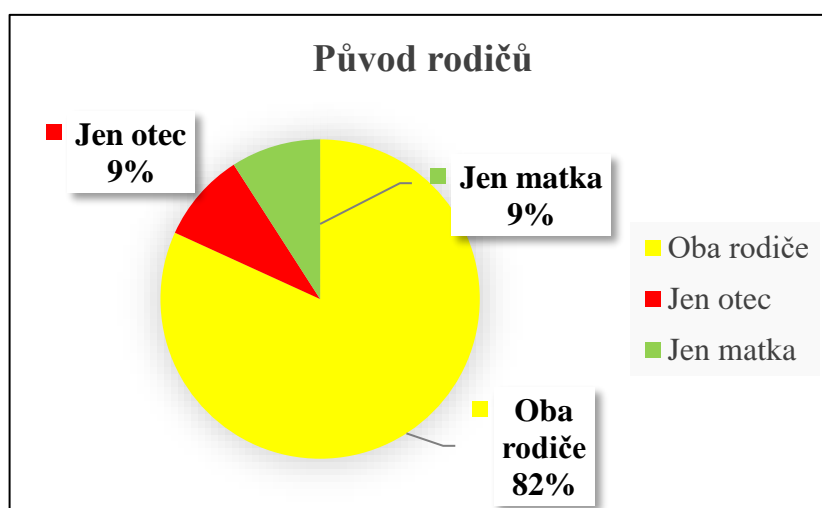
6.5 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Otázka č. 1: Jsou vaši rodiče romského původu?

Tabulka č. 2: Romský původ rodičů

Romský původ	Výzkumný vorek
Oba rodiče	18
Jen otec	2
Jen matka	2

Graf č. 1: Romský původ rodičů

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

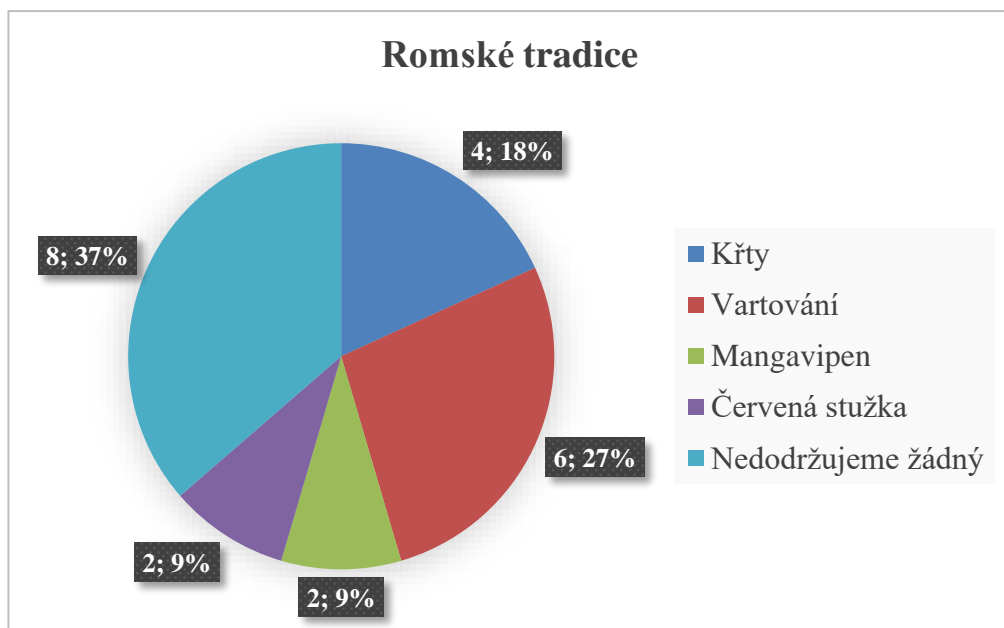
Podle grafu č. 2 vidíme podíl romských rodičů a smíšeného páru Roma a neroma. V 18 případech se jedná o čistě romský pár, což tvoří 82 %. Dále mi některé výzkumné vzorky potvrdil, že pochází ze smíšeného manželství, kde je jeden z rodičů romského původu a druhý rodič je neromského původu. U obou rodičů mi vyšlo, že jeden 9 % rodičů nejsou Romové.

Otázka č. 2: Jaké dodržujete romské tradice?

Tabulka č. 3: Romské tradice

Romské tradice	Výzkumný vzorek
Křty	4
Vartování	6
Mangavipen	2
Červená stužka	2
Nedodržujeme žádný	8

Graf č. 2: Romské tradice

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Podle grafu 3. můžeme zjistit, kolik rodin výzkumného vzorku dodržují romské tradice a jaké. Nejvíce rozšířenou tradicí, kterou Romové dodržují dodnes je Vartování.

27 % dotázaných mi potvrdilo, že se tato tradice dodržuje.⁶¹ Další tradice spojená s dítětem je křest. Z dotázaného výzkumného vzorku křest dodržuje 27 % dotázaných. Mezi další tradice, které již podle mého výzkumu ustupují je mangavipen⁶² a červená stužka.⁶³ Mangavipen (znamená požádání o ruku) dodržuje 9 % dotázaných. Zvyk červené stužky (na ochranu novorozeněte proti uhranutí) dodržuje 9 % dotázaných z vybraného vzorku.

Vůbec žádné romské tradice nedodržuje 37 % z výzkumného vzorku. Tyto rodiny tvoří hlavně smíšené páry, kde romská kultura a tradice stojí v ústraní. U těchto rodin převažují tradice majoritní společnosti. Dále nejvíce se romské tradice dodržují u páru, kde jsou rodiče oba Romové.

Otázka č. 3. Jaká romská jídla vaříte

Tabulka č. 4. Romská jídla

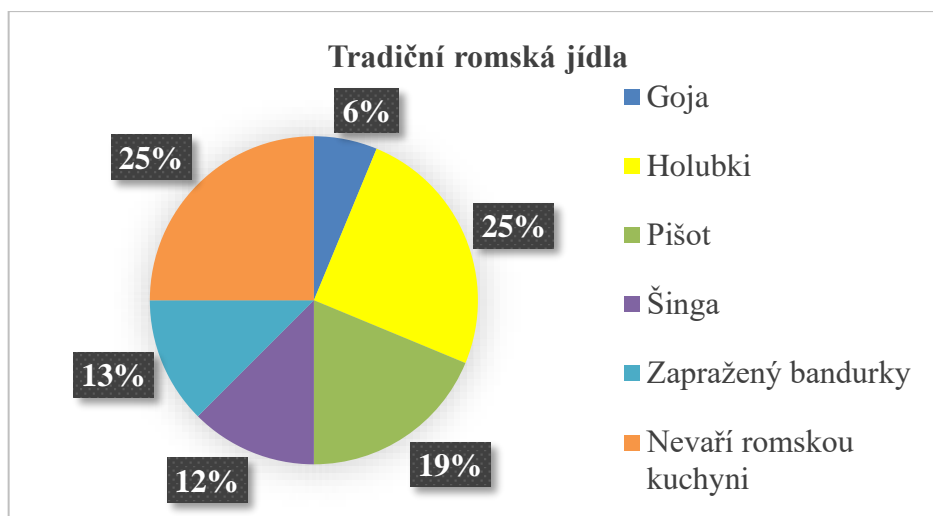
Romská jídla	Výzkumný vzorek
Halušky	6
Goja	1
Holubki	4
Pišot	3
Šinga	2
Zapražený bandurky	2
Nevaří romskou kuchyni	4

⁶¹ Vartování znamená, pokud někdo umře, příbuzní se sejdou v jeho domě. Kdysi v domě byl i zesnulý, kterého příbuzní hlídali (Vartovali). Tento zvyk a de facto se zachoval dodnes, ale bez nebožtíka.

⁶² Mangavipen je tradiční požádání o ruku, kdy z ženichem jde o ruku požádat někdo ze starších, který funguje jako dohazovač.

⁶³ Stužka má chránit malé dítě od uhranutí.

Graf č. 3: Oblíbenost tradičních romských jídel

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

Podle grafu si můžeme udělat žebříček nejoblíbenějších romských jídel. Nejčastěji uváděným pokrmem jsou halušky s 27 %. Původně Slovenské jídlo, které se u Romů čím dál více těší oblíbenosti pro to, že je levné. Holubki⁶⁴ jsou spíše svátečním jídlem, které si Romové vaří ve výjimečných dnech. Je poměrně pracné a drahé. Toto jídlo nesmí chybět na romských oslavách, jako jsou křty, svatba, ale i vartování. S 14 % se umístil v oblíbenosti romských jídel Pišot. Jedná se o taštičky z těsta plněné buď tvarohem, marmeládou nebo bramborem a masem. Je to jídlo nenáročné na přípravu, je levné. Šinga jsou koláče, které se plní mákem, tvarohem nebo povidly. Podobá se českému makovníku. Tyto koláče získaly 9 % v oblíbenosti. Dalším romským jídlem, které získaly 9 %, jsou zapražené bandurky (dušené brambory s červenou paprikou). Tento název pochází z východoslovenského dialektu. Jedná se o velmi levné jídlo u Romů oblíbené. Posledním jídlem s hodnotou 5 % oblíbenost jsou Goja. Toto jídlo náročné na přípravu a již se ani nepřipravuje. Jedná se o vepřová střeva plněné bramborovým těstem (jako na bramborák). Goja se nejprve vaří a poté pečou. Je to zdoluhavá příprava. 18 % z dotázaných nevaří žádné romské pokrmy.

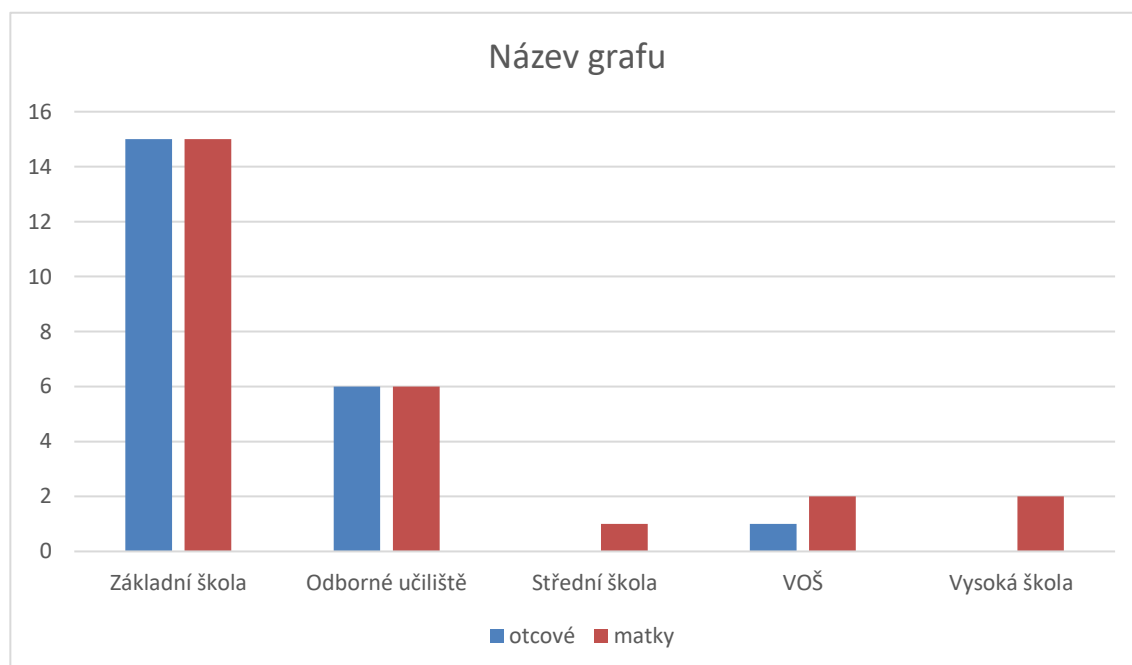
⁶⁴ Záměrně piši měkké i, neboť romština nezná tvrdé y. Jinak se jedná o zelné listy plněné rýží a mletým masem.

Otázka č. 4: Jakého vzdělání dosáhly Tvoji rodiče?

Tabulka č. 5: Jakého vzdělání dosáhl Tvůj otec

Školy	otcové	matky
Základní škola	15	15
Odborné učiliště	6	6
Střední škola	0	1
VOŠ	1	2
Vysoká škola	0	2

Graf č. 4: Vzdělání rodičů

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

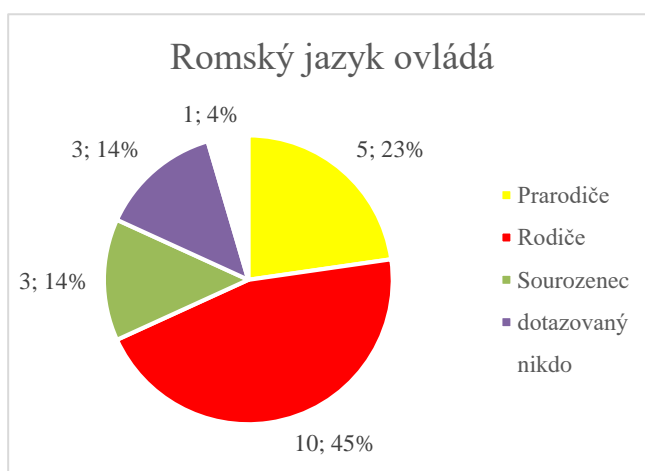
Na tomto grafu můžeme vidět, jaké mají rodiče výzkumného vzorku vzdělání. Můžeme zde srovnávat vzdělání matek a otců. Dokončenou základní školu má 15 otců a 15 matek dotazovaného výzkumného vzorku. Odborné učiliště má vystudováno 6 otců a 6 matek. Střední školu ukončenou maturitní zkouškou má vystudováno 1 matka. U otců není nikdo, kdo by měl vystudovanou střední školu. Vyšší odborné školu má vystudovanou jen jeden otec. Zatím co u matek je počet vyšší o jeden. Vysokou školu nemá vystudováno ani jeden otec zatím co u matek toto číslo činí 2. Pro srovnání bych řekl, že matky jsou na tom o něco lépe než otcové, co se týká vzdělání.

Otázka č. 5: Kdo z rodiny umí mluvit romsky

Tabulka č. 6. romský jazyk

Osoby	Romský jazyk ovládá
Prarodiče	5
Rodiče	10
Sourozenec	3
dotazovaný	3
Nikdo neovládá romštinu	1

Tabulka. 5: Kdo ovládá v rodině romský jazyk

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

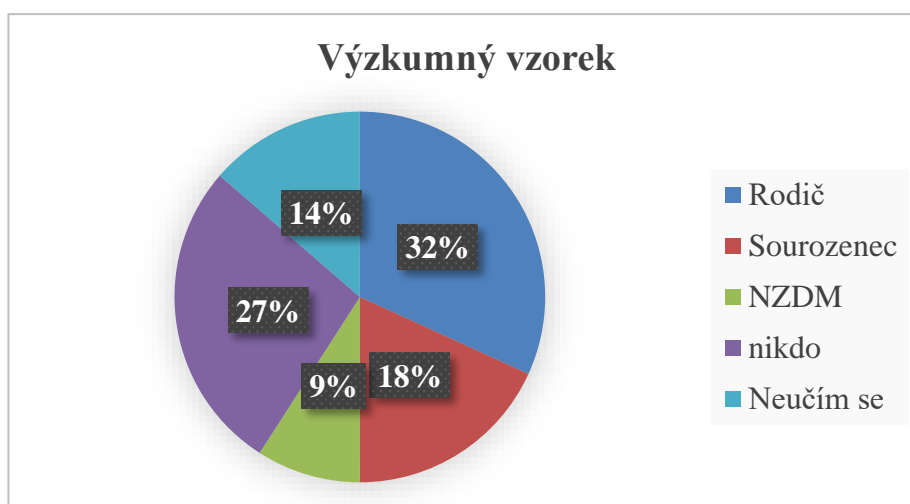
Ač je romský jazyk na ústupu zde je vidět, že v některých romských rodinách se ještě romština používá k dorozumívání. Nejvíce romštinu ovládají rodiče respondentů a to 45 %. Dále prarodiče se 23 %. Romštinu mají odposlouchanou též 14 % sourozenců respondentů. Ze samotných dotazovaných ovládá romštinu 14 %. Jen jeden z dotazovaných přiznal, že u nich doma romský jazyk nikdo neovládá.

Otázka č. 6: Kdo z rodiny ti pomáhá s domácími úkoly

Tabulka č. 7: Domácí příprava

Kdo pomáhá s domácí přípravou	Výzkumný vzorek
Rodič	7
Sourozenec	4
NZDM	2
nikdo	6
Neučím se	3

Graf č. 6: Domácí příprava

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

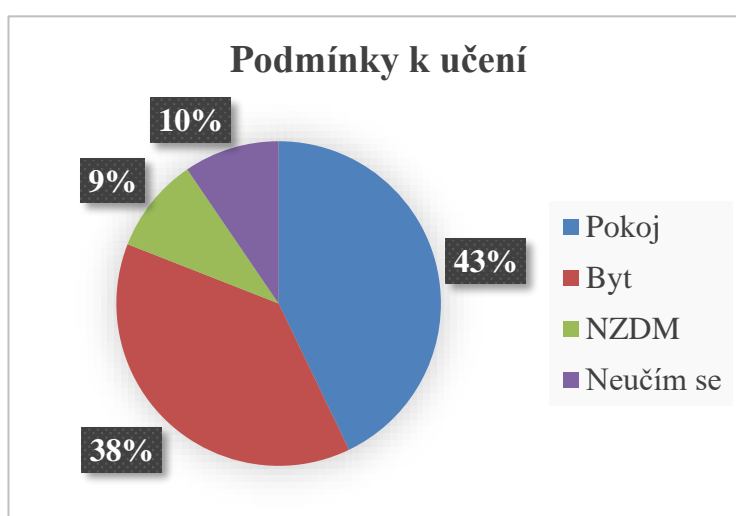
Podle tohoto grafu roste počet rodičů, kteří se s dětmi připravují. V procentech vyjádřeno s dětmi se doma připravuje do školy 27% rodičů. 40 % dětí je nuceno se doma samo připravovat, protože jejich rodiče látce nerozumí. 20 % respondentů se vůbec nepřipravuje do školy. V 40 % se děti učí doma se sourozenci a 20 % dětí se musí učit v nízkoprahovém zařízení.

Otázka č. 7: Kde se můžeš učit

Tabulka č. 8: Kde se učí

Kde se učím	Výzkumný vzorek
Pokoj	9
Byt	8
NZDM	2
Neučím se	2

Graf č. 7: Domácí příprava

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

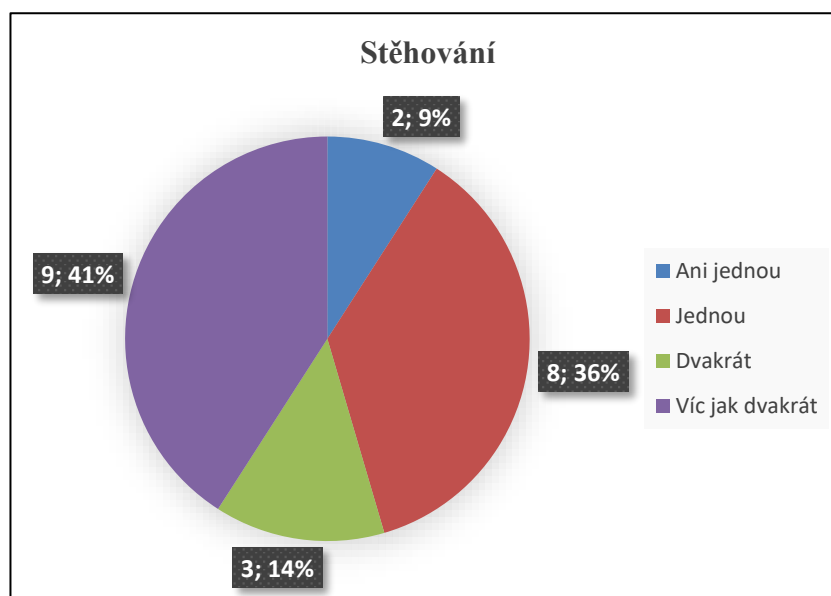
Ze zkušenosti známe příklady, kdy romské děti nemají podmínky k učení doma. V přelidněném bytě, kde je mnoho dětí se nadá učit. Zde je vidět pravý opak. Kdy přes polovina dětí se učí doma. A to 43 % dětí se učí ve svém pokoji a 38 % v bytě (mimo svůj pokoj). Dále jen 9 % dětí nemá podmínky na učení doma nebo záměrně se doma neučí, ale v nízkoprahovém zařízení. Tam jim s učením pomůže pedagog nebo sociální pracovník. Jen 10 % dětí se neučí vůbec.

Otázka č. 8: Kolikrát jste se během života stěhovali?

Tabulka č. 9: Stěhování

Stěhování	Kolikrát se výzkumný objekt stěhoval
Ani jednou	2
Jednou	8
Dvakrát	3
Víc jak dvakrát	9

Graf č. 8: Stěhování

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

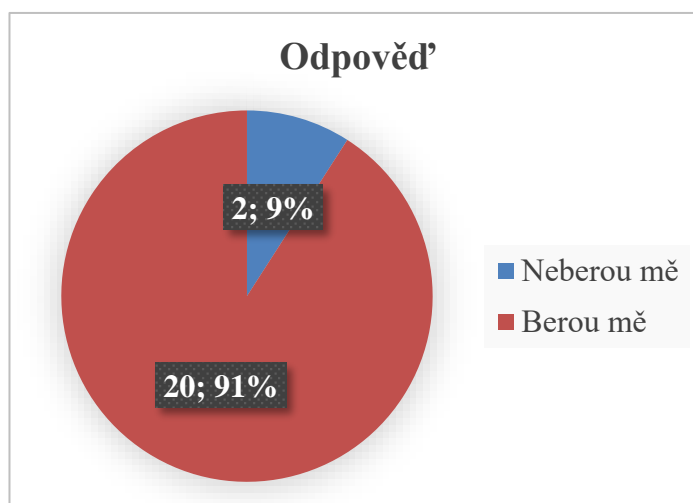
Z celkového počtu dotazovaných se ani jednou nestěhovali dva respondenti. Dále 8 respondentů se stěhovalo jednou v životě. Celkem dvakrát se stěhovali tři respondenti. Více, jak dvakrát se celkem objevilo u 9 respondentů.

Otázka č. 9: Jak tě berou ve škole spolužáci?

Tabulka č. 10: Oblíbenost ve škole

Oblíbenost	Výzkumný vzorek
Neberou mě	2
Berou mě	20

Graf č. 9: Jak tě berou ve škole spolužáci?

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

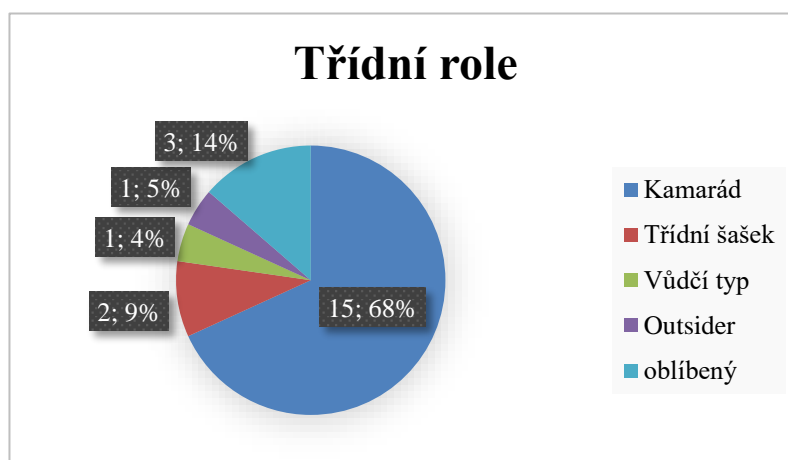
Z celkového počtu 22 respondentů mají dva problémy a spolužáci ho neberou. Naopak dvacet respondentů je přijímáno vstřícně a nemá žádné problémy se spolužáky.

Otázka č. 10: Jakou roli myslíš, že máš ve třídním kolektivu?

Tabulka č. 11: Role

Charakteristika	Výzkumný vzorek
Kamarád	15
Třídní šašek	2
Vůdčí typ	1
Outsider	1
oblíbený	3

Graf č. 10: Jakou roli, myslíš, že máš ve třídním kolektivu?

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

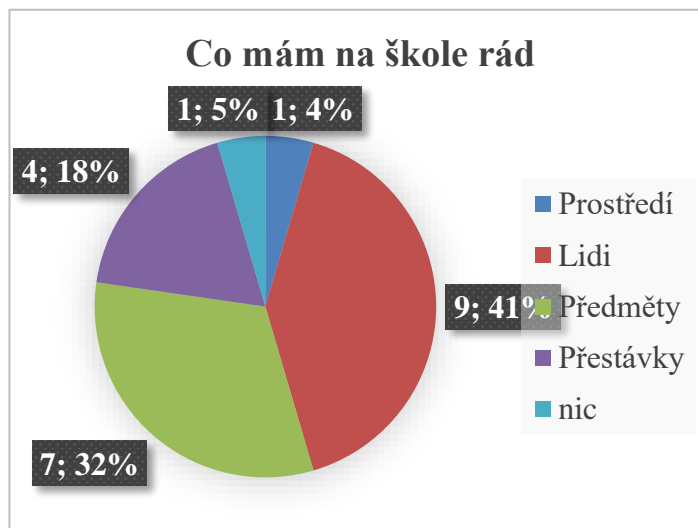
68 % dotázaných je považováno ve třídním kolektivu za kamarády. 14 % dotázaných je spolužáky oblíbeným. Dále 9 % respondentů třída považuje za třídní šašky. Za outsidersy se považuje 5 % dotázaných. A na konec 4 % respondentů vzorku jsou vůdčí typy.

Otázka č. 11: Co máš ve škole rád?

Tabulka č. 12: Co mám rád ve škole

Co mám ve škole rád	Výzkumný vzorek
Prostředí	1
Lidi	9
Předměty	7
Přestávky	4
Nic	1

Graf č. 11: Co máš na škole rád?

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

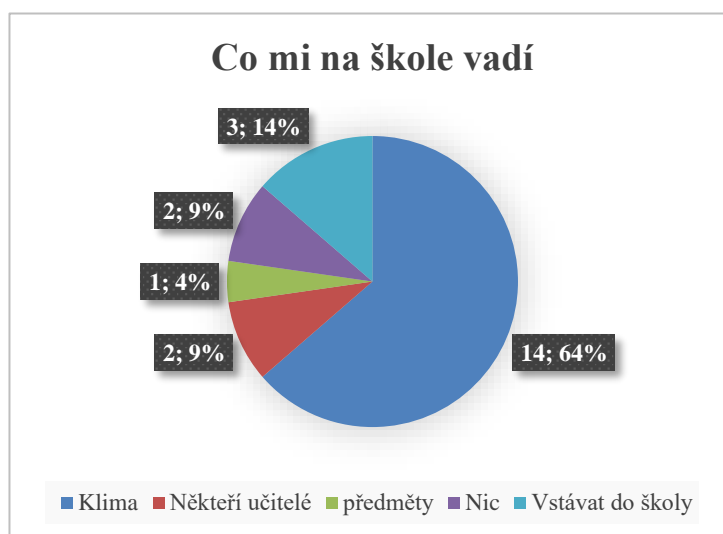
Podle tohoto grafu nejvíce respondentů má rádo lidi navštěvující jejich školu. Jedná se o spolužáky a kantory. Dále 32 % respondentů si oblíbilo určitý vyučovací předmět. U některých výzkumných objektů jsou oblíbené přestávky a to v 18 %. Prostředí školy si oblíbilo 4 % respondentů, 5 % žáků si na škole nenašlo nic, co by měli rádi.

Otázka č. 12: Co ti ve škole vadí?

Tabulka č. 13: Co mi vadí ve škole

Co mi na škole vadí	Výzkumný vzorek
Klima	14
Někteří učitelé	2
předměty	1
Nic	2
Vstávat do školy	3

Graf číslo 12: Co mi na škole vadí

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

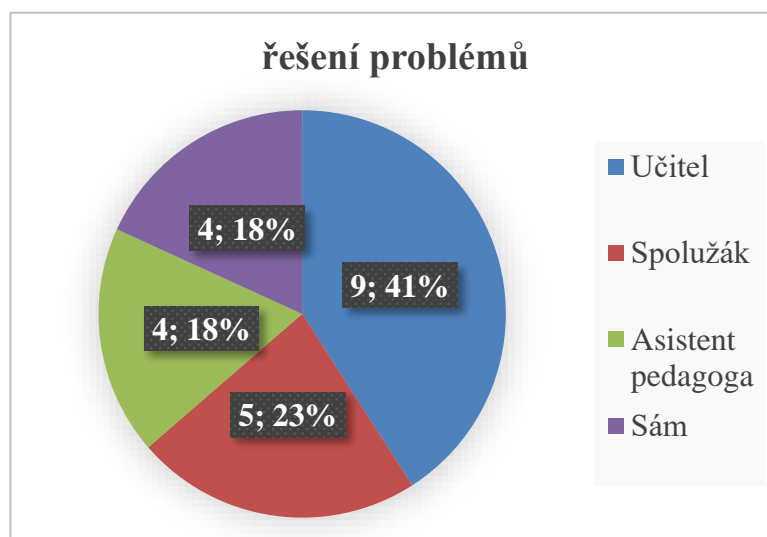
64 % respondentům vadí klima školy. Do klimatu školy patří komunikace na soukromých vysokých školách s učiteli, se studijním oddělením. Dále mezi to patří občasné nedorozumění mezi učitelem a žákem a mezi spolužáky. Dále studentům vadí vstávání a to ve 14 %. Učitelé vadí 9 % respondentů. 4 % respondentů vyučované předměty. Přesto se na škole najde 9 % studentů, kterým nic nevadí.

Otázka č. 13: Pokud máš ve škole problém, pomůže ti ho někdo řešit?

Tabulka č. 14: Řešení problému

Řešení problémů	Výzkumný vzorek
Učitel	9
Spolužák	5
Asistent pedagoga	4
Sám	4

Graf č. 13: Řešení problémů.

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

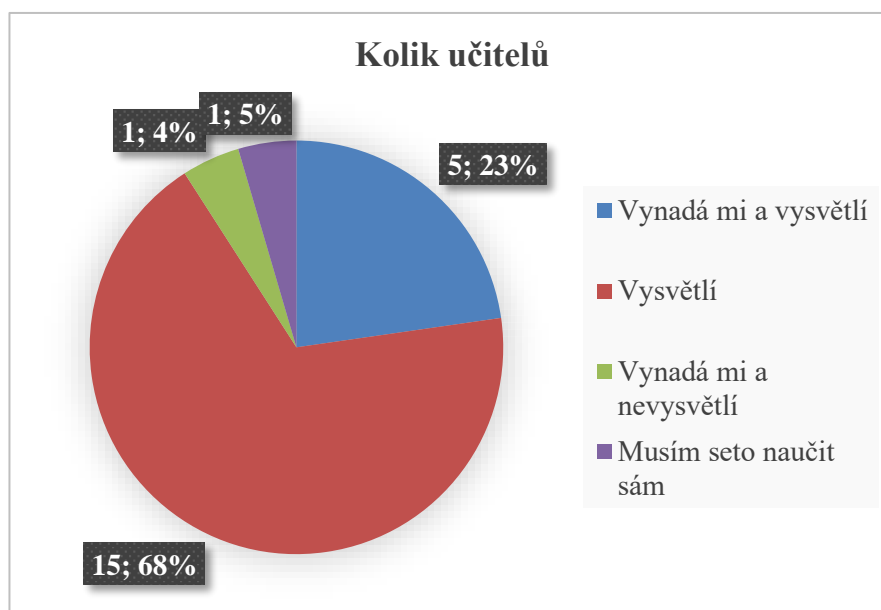
Pokud má někdo z výzkumného vzorku nějaký problém, tak ho ve 41 % řeší s učitelem. Ve 23 % se obrátí s prosbou o pomoc s řešením problémů na spolužáka. Dále v 18 % požádají o pomoc asistenta pedagoga a nakonec v 18 % si respondenti pomohou sami.

Otázka č. 14: Když nerozumíš nějaké látce a řekneš učitel, co udělá?

Tabulka č. 15: Nepochopení učiva

Co udělá učitel	Kolik učitelů
Vynadá mi a vysvětlí	5
Vysvětlí	15
Vynadá mi a nevysvětlí	1
Musím seto naučit sám	1

Graf č. 14: Vysvětlí učitel látku

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

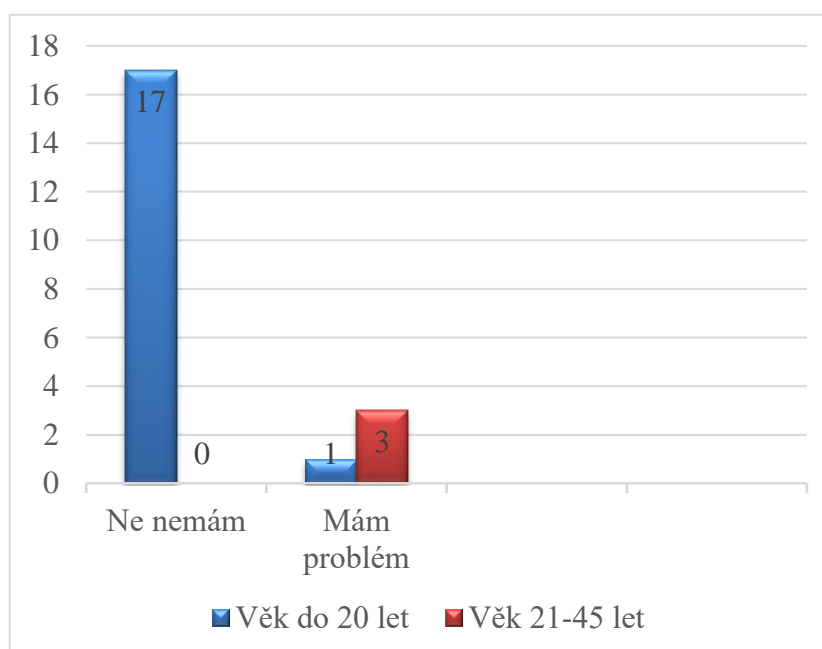
Učitelé respondentů v 68 % svým žákům znova vysvětlí učební látku. 23 % učitelů respondentům nejprve vynadá, ale pak mu znova vysvětlí látku. V 5 % se látku musím naučit sám. Jen ve 4 % učitel žákovi vynadá a nic mu nevysvětlí.

Otázka č. 15: Máš problémy s tím, že jsi Rom?

Tabulka č. 16: Romství

Romská národnost	Věk do 20 let	Věk 21-45 let
Ne nemám	17	0
Mám problém	1	3

Graf č. 15: Problémy s romskou národností

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

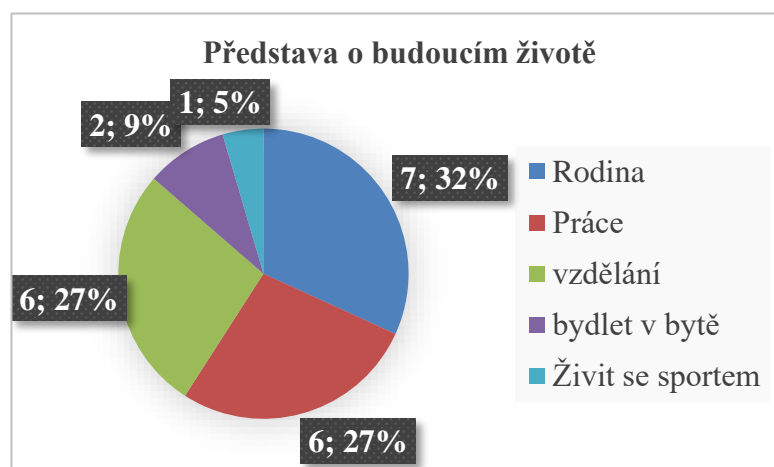
Z tohoto grafu vyčteme, že vůbec žádné problémy kvůli romskému původu nemají respondenti do 20 let. Ba naopak problém mají osoby starší 21 let. Z mladších do 20 let měl problémy s tím, že je Rom pouze jeden respondent.

Otázka č. 16: Jaké máš představy o životě

Tabulka č. 17: Plánování budoucnosti

Plánování budoucnosti	Výzkumný vzorek
Rodina	7
Práce	6
vzdělání	6
bydlet v bytě	2
Živit se sportem	1

Graf č. 16: Představa o budoucím povolání

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

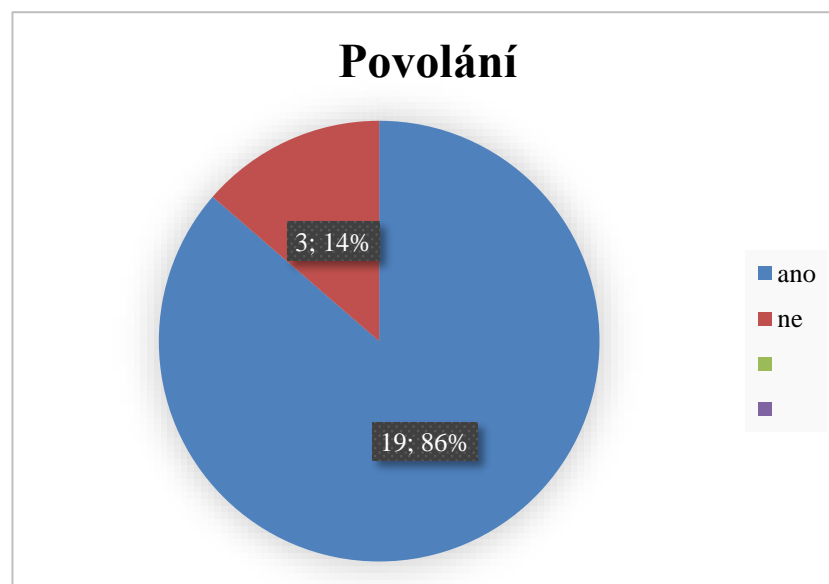
Dle tohoto grafu má 100 % respondentů nějakou představu o budoucím životě. Z toho 32 % chce založit rodinu. Někteří si plánují, že budou mít v 18 letech první dítě. Jasnou představu o práci má 27 % respondentů. Co se týká vzdělání, počítají s ním na 27 %. Většina dotazovaných má zájem se vyučit. 9 % chce bydlet ve městě v bytě. Jeden respondent se chce v dospělosti živit sportem.

Otázka č. 17: Víš, čím bys chtěl být?

Tabulka č. 18: Povolání

Představa o budoucím povolání	Výzkumný vzorek
Ano	19
ne	3

Graf č. 17: Budoucí povolání

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

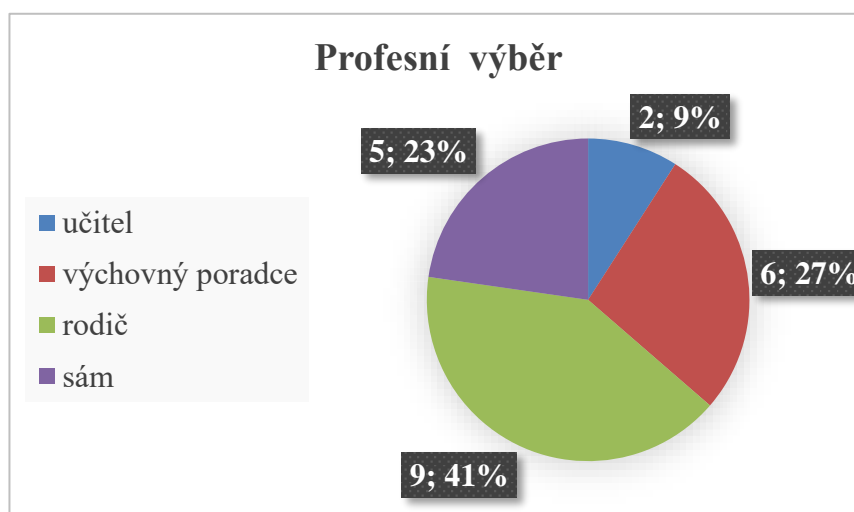
Z celkového počtu 22 respondentů mělo 19 jasnou představu o svém budoucím povolání. Mezi jejich návrhy byly kadeřnice, profesionální řidiči, sociální pracovníci, automechanici či programátoři PC. Pouze 3 respondenti nemají představu o svém budoucím povolání.

Otázka č. 18: Kdo ti s výběrem dalšího vzdělávání pomůže

Tabulka č. 19: Rada při výběru povolání

Určená osoba	Počet odpovědí
Učitel	2
Výchovný poradce	6
Rodiče	9
Sám	5

Graf č. 18: Profesní výběr

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

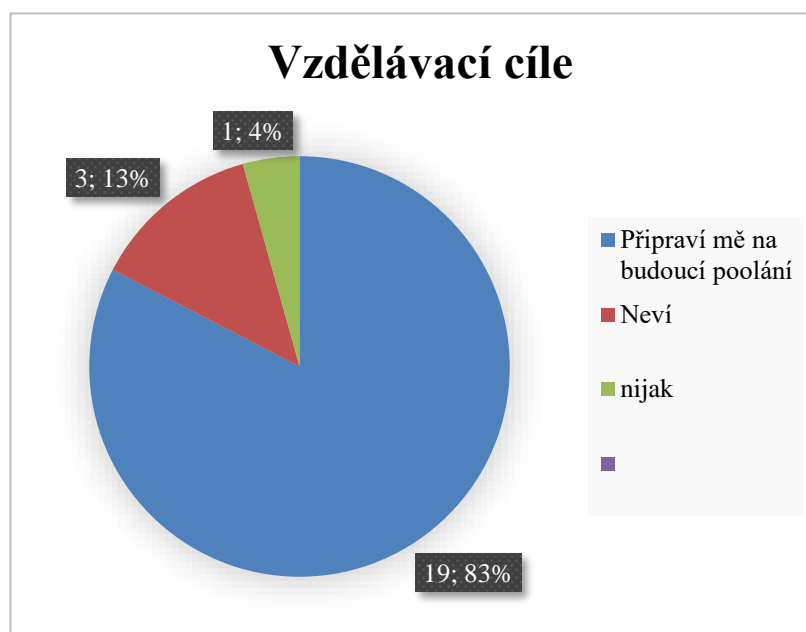
Děti ve 41 % se poradí o svém budoucím povolání s rodiči. Dále vliv na výběr jejich povolání má a to ve 27 % výchovný poradce. 9 % respondentů se o budoucím povolání bude též radit s třídním učitelem. Ve 23 % se respondenti spoléhají jen na sebe při výběru povolání.

Otázka č. 19: Jak Ti škola pomáhá dosáhnout svého cíle?

Tabulka č. 20: Cíle

Dosáhnutí cíle	Počet respondentů
Připraví mě na budoucí povolání	19
Nevím	3
Nijak	1

Graf č. 19: Vzdělávací cíle

Zdroj: autor práce, 2017 (vlastní šetření)

83 % respondentů si je vědomo skutečnosti, že škola je připraví na budoucí život. 4 % si myslí, že je mu vzdělání k ničemu. 13 % respondentů si nejsou jisti, k čemu jim bude vzdělání.

6.6 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

Hypotéza č. 1.

Předpokládám, že 50 % romských rodičů nepomáhá dětem s domácí přípravou.

Tuto hypotézu jsem si ověřil pomocí otázky č. 10. Dle mého průzkumu se dětem doma věnuje s domácí přípravou 27 % rodičů. Nejvíce a to ve 40 % dětem s domácí přípravou pomáhají sourozenci. Dále ve 20 % se děti připravují v nízkoprahovém zařízení. Z toho vyplývá, že mnoho dětí se buď nepřipravuje, protože jim nemá kdo pomoci, nebo si musí hledat pomoc jinde.

Hypotéza č. 2

Předpokládám, že minimálně 60 % žáků na základní škole hodnotí své vztahy se spolužáky jako neproblematické.

Tuto hypotézu jsem si ověřil v otázkách č. 13 a 14, kdy výzkumné objekty odpověděly, že v 91 % jsou u spolužáků oblíbení. Dále pomocí otázky č. 14 jsem si potvrdil, že v 15 % je spolužáci považují za kamarády. Jen 9 % výzkumného vzorku jsou neoblíbení a 5 % jsou outsidersy.

Hypotéza č. 3:

Předpokládám, že minimálně 50 % dětí si uvědomují, pozitivní uvědomují, pozitivní přínos školy ve vzdělávání. Přínos školy ve vzdělávání.

Tuto hypotézu jsem si ověřil v otázce č. 23, kdy 83 % respondentů si uvědomuje, že je škola důležitá pro jeho budoucí povolání a přípravě k němu. Bohužel si 4 % respondentů myslí, že jim vzdělání nebude k ničemu.

Hypotéza č. 4:

Domnívám se, že 50 % žáků má představu o svém budoucím povolání.

Nejpočetnější skupinou, a to 86 % respondentů má představu o svém budoucím povolání. Zbýlých 14 % není rozhodnuto, čím by mohly být. Z toho nám vyplývá, že ani jeden z respondentů nepřemýšlel o tom, že se dále nepůjde vzdělávat

Hypotéza č. 5:

Předpokládám, že 50 % učitelů znovu vysvětlí učební látku, když je o to požádán.

Celkem 68 % učitelů znova vysvětlí učivo svým žákům. Dále 23 % učitelů nejprve žáku vynadá, že nedává pozor nebo nerozumí a poté mu látku vysvětlí. V 5 % učitel látku nevysvětlí s tím, že si to má žák nastudovat sám.

7 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou přístupy ke vzdělávání dětí romské národnostní menšiny v České republice.

Můžeme říci, že vzdělávání romských dětí není nikterak jednoduché. Díky sociokulturnímu handicapu, jejich mentalitě a přístupu ke vzdělání, jsou romské děti odsouzeny být nevzdělanými outsidersy.

Už z historie se můžeme poučit, jakou cestu ušla romská menšina do dnešních dnů při vzdělávání. Zde bych chtěl upozornit na přístup učitelů Užhorodské školy nebo pana učitele Miroslava Dědiče. Tito učitelé se věnovali romským dětem naplno a děti se ve škole cítily lépe než doma u rodičů. Mnohé z nich dále pokračovaly ve studiu na učilištích. Vzpomeňme též na prvního vysokoškolsky vzdělaného Roma pana JUDr. Tomáše Holomka, který během 1. republiky neměl jednoduché studium, neboť byl prvním z řady Romů na vysoké škole.

Od začátku vzdělávání romských dětí uběhla dlouhá doba. Mnoho lidí z majoritní společnosti si myslí, že Romové jsou nevzdělavatelní. Mnoho romských dětí se nevyučí, má problémy ve škole a místo toho, aby dávaly pozor při vyučování, tak zlobí, protože nerozumí vyučované látce.

V posledních deseti letech se situace mění díky přístupu vlády a tlaku Evropské unie. Vláda, respektive ministerstvo školství vytváří podpůrné programy pro vzdělávání romských žáků. Jedním z těchto programů, který se osvědčil, je asistent pedagoga, který je nedílnou součástí při vzdělávání dětí ze sociálním či zdravotním znevýhodněním. Pokud je asistentem navíc Rom, je současně vzorem pro romské děti, které vidí, že vzděláním můžou dosáhnout lepší práce a postavení ve společnosti.

Dalším pozitivem práce s romskými dětmi je inkluzivní vzdělávání. Díky němu mohou děti se sociálním či zdravotním znevýhodněním se mohou vzdělávat na běžné základní škole a mají dále otevřenou cestu na střední a vysoké školy. Díky inkluzivnímu vzdělávání školy mohou dosáhnout na podpůrné opatření, z kterých je možno pro děti zakoupit pomůcky.

Dle mého názoru je důležitá spolupráce mezi školou a neziskovým sektorem. Obě instituce se mohou doplňovat při vzdělávání romských dětí. Příkladem může být obrnická základní škola. Ta spolupracuje z Nízkoprahovým centrem Vulkán a Komunitním centrem Duhovka v Obrnicích. Tyto obě organizace pomáhají škole se vzděláváním romských dětí. Děti mohou přijít do neziskové organizace, kde s nimi pracovníci dělají domácí úkoly, připravují se na testy nebo na opravné zkoušky.

Dalšími podpůrnými prostředky jsou stipendia pro romské studenty na střední školy a vysoké školy. Díky těmto finančním prostředkům se děti s chudých romských rodin mohou vzdělávat. Příkladem může být ministerstvo školství, které zpravuje stipendijní fond pro středoškoláky a Romský vzdělávací Fond v Budapešti, který prostřednictvím společnosti Romea podporuje romské vysokoškoláky.

V posledním desetiletí ustupuje tradiční vzdělávání v romských rodinách, kdy rodiče předávali svým dětem zkušenosti a dovednosti romských tradic a řemesel. Mnohé děti přebírají kulturu majoritní společnosti a defakto stojí na dvou stranách.

Za osmnáct let mého působení na Základní škole v Obrnicích jako asistent pedagoga jsem byl součástí vzdělávání mnoha dětí. Začátky byly velmi krušné. Při své práci jsem se snažil motivovat romské děti k dalšímu studiu na učilišti nebo na střední škole. Mnoho rodičů přislíbilo, že své dítě přihlásí na učiliště. Dokonce někteří podali přihlášky k dalšímu vzdělávání. Ale jen pár jich k dalšímu vzdělávání nastoupilo. Z těch co nastoupilo na učiliště, jich několik během pár měsíců vzdělávání zanechalo.

V letošním roce nám pět našich romských žáků dokončilo úspěšně maturitní zkoušku a tři z nich chystá se ke studiu na vysoké škole. Zde je vidět, že vzdělávat Romy se vyplatí. Nestačí jen nadávat, ale přičinit se o to. A tím myslím ne jen vzdělávací systém, ale i nás samotné Romy. Romové samotní si musí uvědomit, že bez vzdělání nemohou získat lepšího postavení ve společnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BALVÍN, J. *Výchova a zdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Nakladatelství Radix, 2004. ISBN 80-86031-48-9

BANDYOVÁ, M. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Godaver lava phure Romendar: Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2. s. 28-29

BAŘINKOVÁ, Z a spol. *Spolupráce s asistentem pedagoga metodika*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-65-7. s. 5

CANGÁR, J. A SPOL. *Pátrame po minulosti Rómov Dejepisna čítanka pre 7. - 9. ročník základnej školy*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav Bratislava. 2016. ISBN 978-80-8118-168-9. s. 52

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom/Cesty Romů: 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0. s. 9

HÁJKOVÁ, V. STRNADOVÁ I. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha, Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7. s. 16-17

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. s. 5

KALEJA, M. *(Ne)připravený pedagog a žák z prostředí sociální exkluze*. Opava: Slezská univerzita, Fakulta veřejných politik. 2015. ISBN 978-80-7510-191-4. s. 65

KOLEKTIV. *Romové - O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN, 1999. ISBN 80-7028-141-3.

MANN, A. B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s12

Navrátil, P. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8. s. 15

NEČAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20- s. 213

NĚMEC, Z. ŠIMÁČKOVÁ-LAURENČÍKOVÁ, K. HÁJKOVÁ, V. *Asistent pedagoga v inkluzivní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-712-0. s. 10

OLÁHOVÁ, L. *Nejen romská kuchařka*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-741-3. s. 14.

PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. s. 20-21

PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. Praha: Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. s. 20-21

Romové: tradice a současnost. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999. Za poznáním do muzea, sv. 9. ISBN 80-902476-1-X. s. 54

ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: PAIDO, 1998. ISBN 8085931-48-6

STOJKA, P. PIVOŇ. R. *Náš život: Amáro Trajo*. Bratislava: SD studio, 2003. ISBN

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Pub., 2000. ISBN 8071695289. s. 18

VOKÁČ, P. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 6., přepracované vydání. Třinec: Resk, spol. s r.o., 2016. ISBN 978-80-87675-13-7.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

SEBERA, M. Selected Chapters on Methodology. Brno: Masaryk University, 2012.

ISBN 978-80-210-5963-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČADA, K. *Analyza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

Plán opatření pro výkon rozsudku evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice “*ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI*”. [online]. [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/25872/download/>

SEDMÍK, R. *Oběti rasových útoků od roku 1990*. [online]. [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/obeti-rasovych-utoku-od-roku-1990_28695.html

Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách. [online]. [cit. 2017-05-06]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7377>.

Asistent pedagoga. [online]. [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/historie>

FRIDRICHOVÁ, J. *O lokalitě*. [online]. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z

<http://www.socialni-zaclenovani.cz/obrnice>

Charakteristika školy. [online]. [cit. 2017-15.05]. Dostupné z: http://www.zschanov.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=4

Kanada na vlastní oči. [online]. [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18731>

Kudrna, T. Zatajené dopisy. [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10871537383-zatajene-opisy/414235100021004/>

Lesní / přírodní škola. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/lesni-skola/>

Montessori. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/montessori/>

Neformální vzdělávání. [online]. [cit. 2017-16-05]. Dostupné z: <http://www.mladezvakci.cz/informace-o-programu/neformalni-vzdelavani/>

Obrnice oceněny Radou Evropy. [online]. [cit. 2017-05-07]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/coe.strasbourg/cz/aktuality/ceska_obec_obrnice_vitezem_ceny_dosta.html.

Romové. Dělení Romů. [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: www.romove.cz/cz/clanek/18901

Romská planeta. [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/cgi-bin/art.cgi?src=data/pers/kubik.cs.xml>.

Sedm let od rozsudku proti České republice a nic se nezměnilo. [online]. [cit. 2017-15-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2014/sedm-let-od-rozsudku-proti-ceske-republice-a-nic-se-nezmenilo/>

Sociální vyloučení. [online]. [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/socialni-vyloucení.html>

STUHLÍKOVÁ, L. ŠRAJBROVÁ M. Romové pejsci, bílí kočičky. Segregace na školách se horší. [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/romove-pejscy-bily-kocicky-segregace-na-skolach-se-horsi/r~cdb4c46ae90111e4a788002590604f2e/>

USTOHALOVÁ, J. *Zájem Romů o vzdělání v Brně roste, rodiče posílají děti na doučování.* [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/doucovani-romu-v-brne-0ta-/brno-zpravy.aspx?c=A160326_2235132_brno-zpravy_lva

Veřejná databáze sčítání lidu, domů a bytů. Český statistický úřad. [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=OBCR614A&pvokc=&katalog=30715&z=T>

Vláda České republiky, *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020*. [online]. [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

Začít spolu. [online]. [cit. 2017-15-05]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/lesni-skola/>

ZŠ Obrnice Projekty. [online]. [cit. 2017-15.05]. Dostupné z: <http://www.zsobrnice.cz/stranka-projekty-51.....>

SEZNAM ZKRATEK

ŠVP	Školní vzdělávací program
REF.....	Romský vzdělávací fond
OSF.....	Open society fund
ČR.....	Česká republika
ZŠ.....	základní škola
VOŠ.....	Vyšší odborná škola
o. p. s.	obecně prospěšná společnost
ŠVP.....	Školní vzdělávací plán
USA... ..	Spojené státy americké

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Výzkumný vzorek.....	63
Tabulka č. 2: Romský původ rodičů.....	64
Tabulka č. 3: Romské tradice.....	65
Tabulka č. 4. Romská jídla.....	66
Otázka č. 4: Vzdělání rodičů.....	67
Tabulka č. 5: jakého vzdělání dosáhl tvůj otec.....	68
Tabulka č. 6: Romský jazyk.....	69
Tabulka č. 7: Domácí příprava.....	70
Tabulka č. 8: Kde se učí.....	71
Tabulka č. 9: stěhování.....	72
Tabulka č. 10: Oblíbenost ve škole.....	73
Tabulka č. 11: Role.....	74
Tabulka č. 12: co mám rád ve škole.....	75
Tabulka č. 13: Co mi vadí ve škole.....	76
Tabulka č. 14: Řešení problému	77
Tabulka č. 15: Nepochopení učiva.....	78
Tabulka č. 16: Romství	79
Tabulka č. 17: Plánování budoucnosti.....	80

Tabulka č. 18: Povolání.....	81
Tabulka č. 19: výběr povolání.....	82
Tabulka č. 20: Cíle.....	83

Seznam grafů

Graf č. 1: Romský původ rodičů.....	64
Graf č. 2: Romské tradice.....	65
Graf č. 3: Oblíbenost tradičních romských jídel	67
Graf č. 4: Vzdělání rodičů.....	68
Graf č. 5: Kdo ovládá v rodině romský jazyk	69
Graf č. 6: Domácí příprava.....	70
Graf č. 7: Stěhování	71
Graf č. 8: Domácí příprava.....	72
Graf č. 9: Jak tě berou ve škole spolužáci?.....	73
Graf č. 10: Jakou roli, myslíš, že máš ve třídním kolektivu?.....	74
Graf č. 11: Co máš na škole rád?.....	75
Graf číslo 12: Co mi na škole vadí.....	76
Graf č. 13: Řešení problémů.....	77
Graf č. 14: Vysvětlí učitel látku.....	78
Graf č. 15: Problémy s romskou národností	79
Graf č. 16: představa o budoucím povolání.....	80

Graf č. 17: Budoucí povolání.....	81
Graf č. 18: Profesní výběr.....	82
Graf č. 19: Vzdělávací	83

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
Příloha B – Dopis základním školám ve vyloučených oblastech.....	V
Příloha C – Dopis neziskovým organizacím.....	VI
Příloha D – Náplň práce asistenta pedagoga, Základní škole v Obrnicích...VII	VII

Příloha A - Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Maroš Šandor a jsem studentem Univerzity Jana Amose Komenského v Praze. V letošním roce končím bakalářské studium. Píši bakalářskou práci na téma „Přístupy ke vzdělávání dětí romské národnostní menšiny v České republice“, jejíž součástí je i terénní výzkum. Prosím Vás proto o vyplnění následujícího dotazníku. Zaškrtněte buď správnou odpověď, nebo se pokuste odpovědět co nejkonkrétněji. Předem Vám moc děkuji.

Jsem:

Chlapec/ muž

Dívka/žena

Můj věk

6–10 let

11-15 let

16-20 let

20 až 40 let

41 a více let

Studuji na:

základní škola

učiliště

střední škola

vyšší odborná škola

vysoká škola

4. Do jakého ročníku chodíte?

5. Moji rodiče jsou:

- oba Romové
- jen matka je Romka
- jen otec je Rom
- ani jeden není Rom

6. Jaké dodržujete romské tradice? Uveď příklad.

7. Vaříte romskou kuchyni? Pokud ano, jaká romská jídla vaříte?

8. Jakého vzdělání dosáhla tvoje matka/otec?

matka:

- základní škola
- učiliště
- střední škola s maturitou
- vyšší odborná škola
- vysoká škola

otec:

- základní škola
- učiliště
- střední škola s maturitou
- vyšší odborná škola
- vysoká škola

9. Kdo z rodiny umí mluvit romsky, nebo alespoň romsky rozumí?

10. Kdo z rodiny ti pomáhá s domácí přípravou na vyučování?

11. Kde se můžeš učit?

12. Kolikrát jste se během tvého života stěhovali?

13. Jak tě berou ve škole spolužáci?

14. Jakou roli myslíš, že máš v třídním kolektivu (třídní šašek, berou tě, jsi vůdčí typ, outsider.....)?

15. Co máš na své škole rád?

16. Co ti ve škole vadí?

17. Pokud máš nějaký problém, pomůže ti někdo ze školy s řešením tohoto problému?

18. Když nějaké učební látce nerozumíš a řekneš to učiteli, co udělá?

19. Máš problémy s tím, že jsi Rom? Pokud ano, jaký? (ve škole, v osobním životě)

20. Jaké máš představy o budoucím životě?

21. Čím bys chtěl být (povolání)?

22. Kdo ti s výběrem dalšího vzdělávání pomohl, nebo kdo ti s tím poradí?

23. Jak ti škola pomáhá dosáhnout svého cíle (vzdělání)

Příloha B – Dopis základním školám ve vyloučených oblastech

Maroš Šandor

43521, tel. 476118012, marossandor@centrum.cz

Vážená paní ředitelko,

jmenuji se Maroš Šandor a jsem studentem bakalářského studia Andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze. Píši bakalářskou práci na téma“Vzdělávání dětí romského etnika“. Jedna z kapitol se věnuje školám v sociálně vyloučených oblastech. Dle Gabalovy studie se vaše škola nachází v této oblasti. Prosím Vás tedy o informace o vaší škole a prosím o povolení zveřejnit tyto informace.

Předem děkuji za informace

S pozdravem

Maroš Šandor

Otázky:

1. Počet žáků navštěvující vaši:
2. Počty pedagogů (a délku jejich působení na předmětné škole):
3. Mimoškolní aktivity a projekty, do kterých žáci zapojují:
4. Problémy, které řešíte ve škole:
5. S jakými neziskovými organizacemi, církvemi spolupracujete:
6. Jak Vám obec pomáhá:

Příloha C – Dopis neziskovým organizacím

Maroš Šandor asistent pedagoga

marossandor@centrum.cz

Vážení,

jmenuji se Maroš Šandor a jsem studentem bakalářského studia Andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze. Píši bakalářskou práci na téma“Vzdělávání dětí romského etnika“. Jedna z kapitol se věnuje vzdělávání dětí mimo školská zařízení, a to v neziskových organizacích a různých klubech pro děti. Předpokládám, že pracujete s dětmi romského původu a pořádáte pro ně různé akce. Chtěl bych vás požádat o stručné informace, jak pomáháte dětem se vzděláváním a jaké úspěchy děti zažívají.

Předem děkuji za informace

S pozdravem

Maroš Šandor

Příloha D – Náplň práce asistenta pedagoga na Základní škole v Obrnicích

Základní škola Obrnice, okres Most, příspěvková organizace

(pracovní náplň)

Asistent pedagoga – 2.16.05

O d p o v ě d n o s t : • Je odpovědný přímo zástupci ředitele školy ve všech pracovních záležitostech.

J e d n á : • v interních vztazích svým jménem • v externích vztazích jménem školy • s rodiči žáků ve věcech týkajících se jejich dětí • na základě zvláštních pověření ředitelem školy i ve věcech týkajících se ostatních záležitostí školy jako celku

Ř í d í : • výchovu podle pokynu učitele a svého pracovního úvazku přiděleného vedením školy a průběžných úkolů zadávaných zástupcem ředitele školy • v rámci tohoto vymezení řídicí pravomoci odpovídá za celkové plnění výchovných úkolů

Z a j i š ť u j e : • výchovné práce zaměřené na zkvalitnění společenského chování dětí a žáků • výchovné práce zaměřené na vytváření základních pracovních, hygienických a jiných návyků • organizaci výuky a výchovy v odděleních resp. skupinách podle přímého vedení učitele • dozory nad žáky podle pracovního úvazku nebo plánu dozorů • bezpečnost žáků při všech činnostech organizovaných školou • péči o sbírky, učebny, kabinety apod. na základě pověření ředitelem školy • organizaci konzultačních hodin pro rodiče žáků • spotřební materiál pro praktickou část výuky (např. laboratorním pracím, k pracovnímu vyučování, výtvarné výchově atd.) • plní další úkoly zadané ředitelem školy

S p o l u p r a c u j e : • s ostatními zaměstnanci školy • s rodiči žáků • s pracovníky Pedagogicko psychologické poradny, Pedagogického centra a speciálních pedagogických center • s lékaři • s Policií Č

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Maroš Šandor

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Přístupy ke vzdělávání dětí romské národnostní menšiny
v České republice

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 87

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 23

Vedoucí práce: Mgr. Jana Dluhošová